

A POKRIF

Irodalmi Folyóirat · 2019. tél
XII. évfolyam 4. szám

Apokrif

Irodalmi folyóirat
megjelenik negyedévente
XII. évfolyam, 4. szám
2019. tél

Főszerkesztő
Nyerges Gábor Ádám (vers)

Felelős szerkesztő
Fráter Zoltán

Szerkesztők
Murzsa Tímea (próza, Apokrif Online)
Mizsur Dániel (kritika)
veress dani (kép)
B. Kiss Máttyás (Apokrif Online)
Tamás Péter (műfordítás)

”
nem játszom
emberhátrányban
”

Munkatársak
Evellei Kata (korrektúra)
Bödecs László (tördelés)
Tarcsey Zoltán (címlap/design)
Bali Farkas Péter (szerkesztőségi asszisztens)

Szerkesztőség
1052 Budapest, Vitkovics Mihály u. 7. IV/1
Tel.: (1) 951 8518; (30) 876 1473
apokriflap@gmail.com

<http://www.apokrifonline.hu>

Felelős kiadó
Palimpszeszt Kulturális Alapítvány

Nyomda
Robinco Kft.
Felelős vezető: Kecskeméthy Péter

A folyóirat emblémája Hlatki Dorottya munkája.
Megjelent a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával.

Copyright © 2019 Az Apokrif 2019/4. számának
szerzői és szerkesztői

Megjelenik 250 példányban; az egyes példány ára 500 Ft

ISSN 2060-3207

nka
Nemzeti Kulturális Alap

Szépirodalom

- 05 Takács Zsuzsa**
Az újrakezdés nehézségei; Horror vacui
- 07 Mezei Gábor**
[bükkszentkereszt]; [jávorkúti út]
- 11 Hartay Csaba**
Idő előtt; Időszerű; Alkonyati fürdőszoba
- 15 Takács Nándor**
Historia domus; Virginia
- 18 Marie Luise Kaschnitz**
Az utolsó hajóút
- 32 Takács Boglárka**
Két ember között; Középkedzés; Nélkül
- 37 Kredecki Zsombor**
Lovas Emma
- 43 Szálinger Balázs**
Birtokszonett
- 44 Nyerges Gábor Ádám**
Európa

Látószög

- 47** Inverz téri fordulat
(Kútvölgyi–Szabó Áron és veress dani beszélgetése)

Látótávolság

- 53** **Róth Judit:** Déry-monográfia: ahol valóban találkozik az irodalom és a történet
(Reichert Gábor: *Megfelelési kényszer: politikum és esztétikum összefüggései Déry Tibor ötvenes évekbeli művészetében*)
- 56** **Nagy Kinga:** Fajlagos ellenállás
(Kerber Balázs: *Conquest*)
- 61** **Semság Tibor:** Posztkamaszság a négyzetben:
„egy teherkonténernyi legó borult az óceánba”
(Dékány Dávid: *Dolgok C-hez*)
- 67** **Szabó Csanád:** Az indiáncseresznye íze
(Vass Norbert: *Indiáncseresznye*)

Illusztrációk

A lapszám képeit **Kútvölgyi–Szabó Áron** munkáiból válogattuk.

A borítón a *Randomness in constellation* című print részlete szerepel (2018).

Kútvölgyi-Szabó Áron

A *Clustering illusions* című tárlat installációjának részlete, 2017
giclée nyomat
(Collegium Hungaricum, Berlin)

Takács Zsuzsa

Az újrakezdés nehézségei

Visszatérés a fölégetett városba, ahova
egy kisgyerekeknek tett ígéret szólít, mely
szerint soha nem hagyom magára. A
helyszín a postaépület melletti, régen
lebontott ház a Petőfi Sándor utcán,
letűnt életem helyszínén, ahol garázdák
és túlélők járnak szüntelen föl-le a
vörös márványlépcsőn. Egy öreg-
embertől megtudom, hogy hiába jöttem,
meghalt a gyermek, aki én magam
voltam egykor. Akit magára hagytam.
Tudomásul veszem, hogy túlélésem ára
ez: az árulás.

Horror vacui

A találkozóra hívott először meglepődik,
hogy alig lézengenek az utcán, a ház
ablakai sötétek, a bejárati ajtó csukva,
de amikor a kilincset lenyomja, s az enged,
belép, mint akire várnak. A folyosón néhány
homályos körte ég, elbizonytalanodik, átlép
az útján keresztbe fektetett gerendán,

böngészi az ajtók fölötti számokat.
Mi volt itt azelőtt? – tűnődik. A Hitlerjugend
nyári szállása – szólal meg mögötte
a Bajusz, a Csizma, a Csibészes Mosoly,
s ő megfordul hirtelen, a hold arcába
bámul, és hanyatt-homlok menekül.
Álmában szüntelen visszamerészkedik a házba.

Mezei Gábor

[bükkszentkereszt]

a füstös sípályán,
a fűcsomók sűrű tövei közötti,
szűk járatokban lépkedsz a falu felé,
a hegytetőn húzott útig.
oldalt fiatal bükkök vattafoltja,
végét metszi fent
keresztbe a gerinchúr.
nincs ebben tragédia,
önként tart a keskeny semmibe,
majd balra bukik le
a boksákat őrző kuvaszok
nyakát visszafeszítő láncok
éles sugarai között.
hajnalban, a rajzolt körök feletti,
félkész derengésben
a völgybe indul egy szomjas emlős,
még zajlik mögötted hangtalan,
szoros iszkolása.
így jutsz a régi síugró nullpontjáig,
ahol derékszögbe hajlik a tájék
görbesége, tompa geometriája,
odafent, belül,
a hegesztett kockacsendben
elér a sóvár nyugtalanság,
és noha meglátni bármit innen
nemigen szeretnél,
erős lihegésed billent ki
a vasdobozhoz vezető,
foknélküli lépcsők

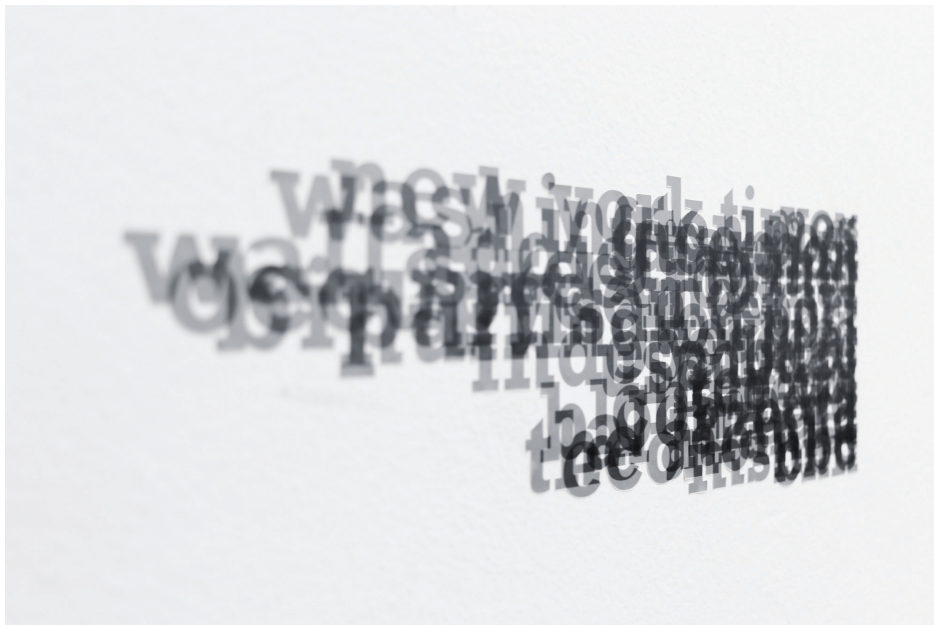
mély háttere előtt,
ahol a lejtő huzatos vonzásában,
a levegő után kapkodva
mégis megakad a szemed
a hegy bordázatának
tömör, fojtó közelségén,
csak hogy mágneses erőterében
rögzüljön átmeneti jelenléted
és a rajta keresztül folyton előtörő
kilátástalanság.

[jávorkúti út]

a távolság mélyszerkezete,
lefelé görbülő sugarak,
párhuzamosan haladsz a gyűjtőpontig.
a magába forduló kanyaron túl üres aszfalt,
tükrében végre egy hely is képbe vetül.
az útra tapadt levelek alatt ismerős szárazság,
sosem jártál itt eddig, a követési távolság
egyre ködösebb maradékában.
a völgy forrása felé tartasz a szerpentinén,
szűkülő vízerek,
feszülő dobhártyád mögött nyel el
a folyton rádrontó, kínos pattogás,
a végtelen gumitömlő túlfújta feleslege,
lábad egyre nehezebb, sebesebb nedvei.
elszáguldasz a víznyelőig.
a sziklafal mentén, a kanyarban
a fény ferde ívei,
alattuk a tölcsér
homorú, mélybe

tűnő, hirtelen
omlása.
mikor eddig eljutsz,
ahol a szembeforgalomból
látni semmit se látsz,
a félelem furcsa hiánya utolér.
bármilyen gyorsan mész,
egy hosszabb pillanatra
elengedi szemhéjad
az üvegtest gömbfelületén
a mindig idáig gravitáló,
maga alá hajló
hegyoldal
húzása.

Fake news alignment (in reflection), részlet, 2018
plotterezett matrica

Kútvölgyi-Szabó Áron
The other side of the fourth wall, részlet, 2018
3D print

Hartay Csaba

Idő előtt

Valótlant állítottam,
lefektettem a valóságot.
Rettegés az öregedéstől.
Ráncosodó, hajnali tükrök.
Ugyan már, hiszen délután vagy még.
Hiszen sárga tízforintost dobtunk egy akkori,
modern focigépbe.
A játék el sem indult, de mégis örültünk,
hogy nem kaptuk vissza azt a pénzt, mert mi is
hozzáadhattunk valamit
a megválaszolatlan veszteséghez.
Az idő sorsfalai.
A bordák mögött megbúvó, suttogó szív és tüdő
rólunk egyszer csak lemondó párbeszéde.
Hagyjuk, nem érdemes már rá költeni.

Az idő sorsfalai.
Nincs magány, csak óraterem és percszoba.
Rettegés az öregedéstől.
Megszoktam, hogy fiatal vagyok.
Fiatalember. Az a srác, tudod.
Legyen túlvilág, elfogadom.
De csakis arcban, anyagban tudok erre gondolni.
Milyen arcot, kifejezést, belső emléktájat vihetek oda?
Milyen lesz a jelvényem?
Melyik igazolványképem
helyettesít be engem?
A fenyősávon túlról érkeztem.
A leállított teherautó motorjának
hűlő sercegését még hallani.

És a függöny mögött elhagyott széksorok.
Nem várták meg, hogy elfogadjanak.
Csak ne üssenek majd az osztályozók.
Biztos, hogy tornaterem vár.
Rojtos kötél, hágcsó a csillag dobálta tetőtérig,
szakadás a puffadt zsákokkal tömött alagsorba.
A játék el sem kezdődött, de mégis örülök,
hogyan ennyit veszítettem.
Mert az idő sorfalai előtt mind az enyém volt.

Időszerű

Ingatlan vagyok.
Érzem, sarki épület, repedezett,
salétromos falakkal.
Telek, ahol szél fúj, rozsdásodó kerítés körben.
Rám süt a délutáni nap egy sávban.
Éveimet jelöli egy türelmetlen napszak.

Megsüllyedtem.
Bontás és újrafalazás egyszerre időszerű.
Időszerű vagyok, testszerű lélek.
A postás csak lelassít kerékpárjával.
Megnézi magát koszos ablaküvegemben.
Új üzenet, levél évtizedek óta nincs.

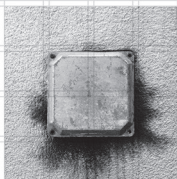
Szórólapok vannak.
Közhelyes köszönések
és távozó vendégek önindítóhangjai.
Évszakokra emlékezem. És gyertyalángokra.
Fúj a szél a telken. Sötét van,
az utolsó utcai lámpa is messze tőlem.

Alkonyati fürdőszoba

Ez az apró ablak a befolyó,
ahonnan az est fekete fagyaltja
hullámrogyva beolvad, beömlik,
megtölti a szemérmes fürdőszobát.
Nem beszélhet meztelenségről.
Nem szólhatunk többé a mai nappalról.
A csapok szomja már nem tart soká.
A törölközők nem száradnak tovább.
A csempéken a fény egyre szűkebb,
egyre halványabb útja, sávja,
szűnő sehovasága.

A kád fekete lélegzetekkel tele.
Piros teknősök evickélnek odalenn,
de minden átáll a titkok csapatához.
A lefolyók karcosra szikkadt torkai.
A megkövesedett fogkrémfolt.
A körömkefe holt rovarteste.

Jön az ünnepi gömbök éneke.
A víz- és fényár zuborgó kórusa.
Az elzárt meztelenség.
A tükörben felfedezett, idegen én.
Ezt a testet nem mondom el senkinek.
A pazarlás. A hab és a bőr imádata.

Kútvölgyi-Szabó Áron
Invisible grids, 2016
fekete-fehér és lakknyomat, papír

Takács Nándor

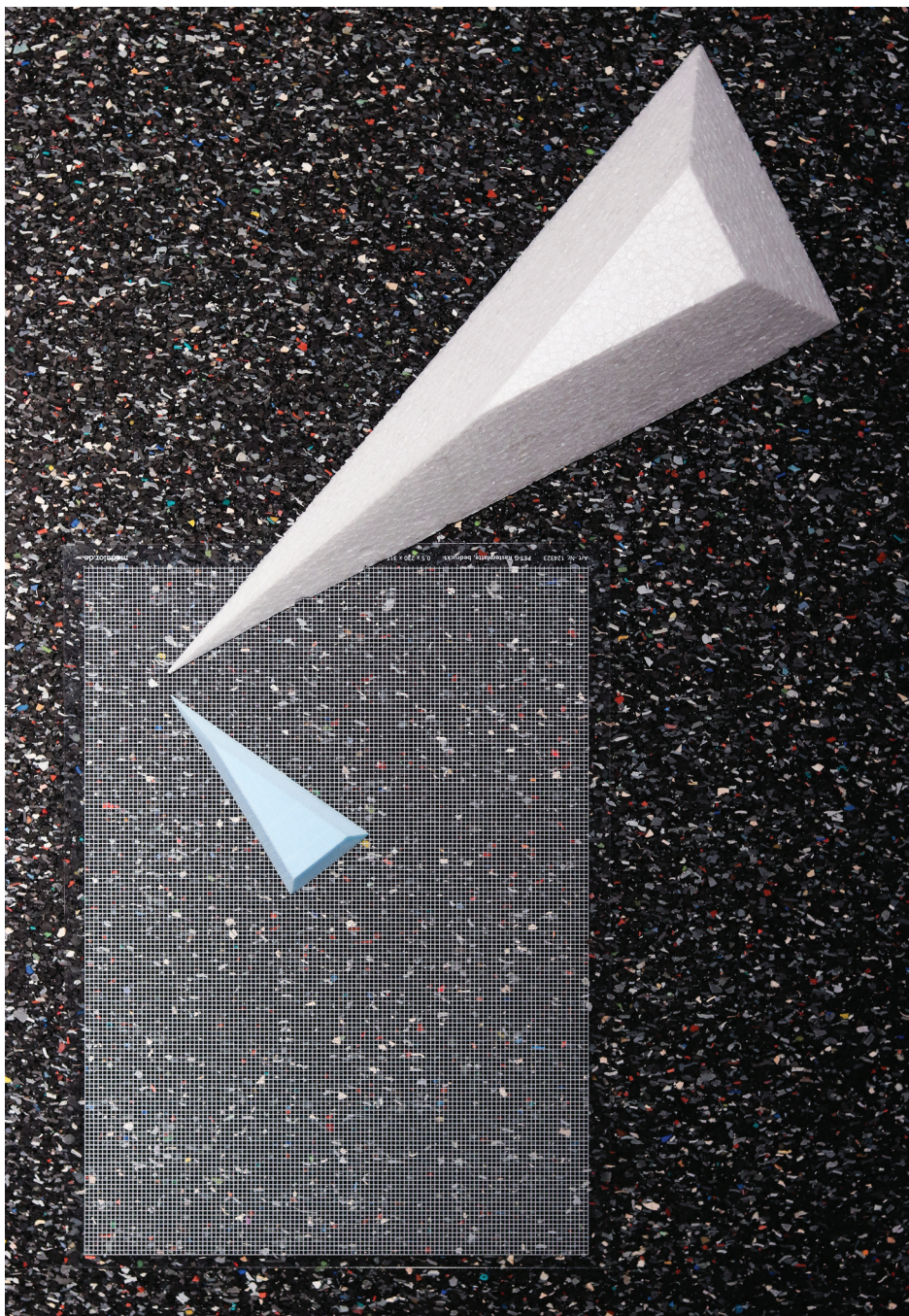
Historia domus

Amíg oda voltál, Dóra, Kati elment.
Babát vár Janka, végre. A pap elköltözött.
Az erdőt eladták, már vágják,
hogy az autók beljebb parkolhassanak.
Szabályozták a patakot. Még kiönt,
de már nem tudjuk, hova.
Mifelénk szelíd, de valahonnét
még mindig hordja a szemetet.
Több az idegen. De rád még emlékeznek.
Jön majd a Gina, hallotta, hogy itt vagy.
Elvesztette gyerekét, a férje külföldre szökött.
Vasalok inget. Neked is jár valaki.
Kihevered majd, ami történt, ahogy mi is
kihevertünk mindent. Aztán folytatod.

Virginia

Ezt-azt megmutat magából,
és már nincs is itt.
Jövömet néhány szóban elmeséli,
tanácsokat kölcsönöz.
Elhozza illatát, tegyem valamelyik
szekrényembe, csak tudjam majd, melyikbe,
mert ha eszembe jut néhanap,
ez az illatnyom lesz végső vigaszom.
Meg tudnám pofozni ezért, de ragyogó bőrét
még szemeim is alig érinthetik.
Ha levelet ír, előre tudom. És hétvégente,
amikor az udvaron mászkálok céltalanul,
félúton a rózsza és a lonc bokrai közt
itt felejtett illatába ütközöm,
megfogadom, hogy felbontás nélkül
elégetem borítékait.

Kútvölgyi-Szabó Áron
Selective sensitivity, 2017
gumilap, polisztirol

Marie Luise Kaschnitz

Az utolsó hajóút

Legalább Don Miguelnek feltűnhetett volna valami szokatlan a hajón, melyre hűgát, Violát felkísérte, és amelyről később kiderült, hogy nem a megfelelő volt. Az utolsó pillanatban érkeztek a kikötőbe, a hordárok átvették a csomagokat a vámcsarnokban, ötös számú rakpart, Don Miguel pedig, a hajókürt utolsó jelzését figyelmen kívül hagyva, még felkísérte hűgát a pallóhídon, és gondja volt arra, hogy Viola kapjon egy kabint. Néhány nehézséget leszámítva azonban végül minden rendben ment, és Don Miguel búcsúcsókot nyomott Viola könnyáztatta arcára, aki a hajó teraszának nevezett helyén leült az egyik kicsiny szalmaszékre. Alighogy a férfi kiszállt, a híd felemelkedett. Don Miguel a hajó nehézkes indulási manőverét figyelte, közben felintegtetett hűgának, aki hirtelen, így tűnt Don Miguel számára, egy meglehetősen kétségbeesett mozdulattal kinyújtotta felé a karjait, és mintegy megdermedve ebben a mozdulatban egyre csak zsugorodott, ahogy távolodott a hajóval. A rakpart mentén ballagva aztán egyszercsak megpillantotta a nagy és csillogó Lutetiát, a hűga utazásához kiszemelt gőzhajót, és néhány percig döbbsenten, sőt egyenesen zavartan állt. Végül azzal vigasztalódott, hogy minden bizonnyal a másik gőzös is Marseille-be megy, hiszen oda kért és kapott is kabint. Hazatérően felvette a kapcsolatot a hajózási irodával, és az ismeretlen hajó neve után érdeklődött, ám sikertelenül, mivel a gőzhajó nem szerepelt a Dél-Amerika és Európa között rendszeresen közlekedő járatok között. Szolgáltak volna ugyan felvilágosítással, de Don Miguel azon kívül, hogy a hajót talán valamilyen társaság bérlti, semmi egyébbet nem tudott meg. Persze táviratozni sem tudott, hiszen nem tudta a hajó nevét, így nem volt mit tenni, várnia kellett hűga levelére, amely leghamarabb Teneriféről érkezhett meg.

Csakhogy a feltételezett idő letelt, és a várva várt üzenetet nem kapta meg. Ekkor Don Miguel értesítette a rendőrséget.

Főlöleges lenne Don Miguel precíz és sajnos teljesen eredménytelenül végződő nyomozásairól bármit is szólni, azonban említésre méltóak éjszakai fáradozásai, hogy elképzelje a hajót, amin Violát hagyta. Amennyire emlékezett, régi típusú hajó volt, így egyszeriben teljesen érthetetlen volt számára, hogyan is keverhette össze a nemrégiben vízre bocsátott Lutetiával. A szalonok a második birodalom stílusában voltak berendezve, amit akkor figyelt meg, amikor keresztülrohanva rajtuk a hajóbiztost kereste, a fedélzet hátsó részén lévő teraszon pedig a modern hajókon található, csillogó italpultok helyett csak egy kicsi fabüfé, néhány szalmaszék és poros szobanövény árválkodott. Egy emelvényen, egyébként ingujjban, kis zenekar gyakorolt, Don Miguel emlékei szerint a régimódi *Déli rózsák* című bécsi keringőt. A hajóbiztos azonban a legutolsó divat szerint szabott egyenruhát viselt, meg egyébként is volt valami könnyed és elegáns benne, ráadásul amikor bemutatkozott, nemesi nevet mormogott. Gőgösen kijelentette: nem veszünk fel több utast, és csak miután Don Miguel odavezette hozzá a hűgát, és megpillantotta annak lány, kissé ábrándos arcát, ígérte oda Violának a kabint.

Lány, kissé ábrándos tekintete volt mindig, már fiatal leányként, gyerekként is. Nem szomorkodott-e túlzottan minden búcsúzáskor, mintha mindegyik az utolsó lenne? Hóbortosnak is nevezhető, legalábbis abban az értelemben, ahogyan a háztetőkön öntudatlanul dülöngélő holdkórosról szokás beszélni. Így jelent meg Don Miguel előtt, aki világéletében két lábbal állt a földön, de vele kapcsolatban mindig érzett egyfajta tanácsatlanságot, elutazása napján, húga negyvenedik születésnapján is. Ugyanis amikor Don Miguel és családja Violával reggelizett, és Don Miguel, felesége és gyermekei üdvözlésüket küldték vele sógoruknak és nagybátyjuknak – Hiszen már ma este találkoztok! –,

akkor Viola hirtelen visszariadt a férjével való gyors viszontlátástól, érthetetlenül motyogott valamit születésnapról meg kívánságokról, végül ragaszkodott hozzá, hogy repülő helyett hajóval utazzon. Sem itt, sem ott, sem sehol – ezeket a meglehetősen homályos szavakat ismételte fejcsoválásra okot adó, különös arckifejezéssel.

Don Miguel is, aki az utóbbi időben gyakran töltötte álmatlanul az éjszakát, fejét csóválva gondolt vissza Viola viselkedésére. Igazán nem tűnt valószínűnek számára, hogy húga, akiről mindig azt hitte, hogy boldog házasságban él, hirtelen egy hajóúton szeretne kétes szerelmi kalandba kezdeni; de még ez is inkább kedvére való lett volna, mint Violának az a hirtelen feltörő, egyedüllét iránti vágya, ami felidézte benne, hogy húga gyermekként milyen szenvedéllyel bujkált veszélyes helyeken, ládában, melyek súlyos fedelei rázuhanhattak volna, homokbányákban, melyek omladozó falai betemethették volna.

Amint képzeletében ilyen bűvőhelyként jelent meg a névtelen, beazonosíthatatlan hajó, ágyában fekvé Don Miguel verejtékezni kezdett. Minden ilyen latolgatás végén felpattant, kirohant a tetőteraszra, és az Atlanti-óceánnak arra a kis szeletére nézett, amely az alacsony pálmák és a felhőkarcolóok közül tűnt elő. Titkon remélte, hogy a hajó valamilyen oknál fogva meghibásodik, visszafordul, és a kikötő felé veszi az irányt. Biztosan felismerné azt a régi teknőt – azonban hiába didergett, akár hajnalig is, a messzeséget fürkészvén, ilyen hajó egyszer sem tűnt fel arrafelé. Ám egy napon mégis hírt kapott hűgáról, még hozzá saját kezűleg írt levelét.

Ez a levél, melyet a postás augusztus 16-án hozott, meglehetősen rossz állapotban volt, nem ázott át ugyan, de nagyon nyirkos lehetett, mielőtt újra megszáradt. Gyűrött volt és piszkos, nem is bérmentesítették, így Don Miguelnek büntetőportót kellett fizetnie. Magától értetődően ez nem gátolta meg abban, hogy a vaskos boríték láttán a legnagyobb örömet és megköny-

nyebbülést érezze. A hajó tehát megérkezett, gondolta, és már nyúlt a telefonkagylóért, hogy hívja az egyik hivatalt, melyet korábban az örületbe kergetett kérdéseivel. Valami azonban mégis arra készítette, hogy először elolvassa húga levelét, miként ment sora, és hol van most.

A levél, amit Don Miguel néhány perccel később a teraszon felbontott, terjedelmes volt, egy halom vékony papírlapból állt, melyeket a levélíró egyértelműen különböző napokon írt és keltezett is, de arra már nem vette a fáradságot, hogy rendezze őket. A pedáns Don Miguel, abban a hitben, hogy húga életben van, szívesen vállalta ezt a feladatot. A levelek a Viola elutazása után számított második nap és július 15-e között íródtak, megírásukhoz nem azt a papírt használta, amit a hajózási társaság ad az utasoknak, a borítékon nem volt pecsét, és a kikötő neve még az utolsó lapon sem szerepelt. Ez a tény Don Miguel, aki még egyetlen szót sem olvasott el a levélből, különös nyugtalansággal töltötte el. Felállt, magához hívta a feleségét, anyósát és mind az öt gyermekét, akik rögtön körételepedtek, kérdegették, fecserészték, míg hallgatásra nem intette őket. Esteledett, a teraszon lévő cserje összezárta nagy, piros virágait, apró, sárga papagájok serege repült bele egy zivatarfelhőbe. A part felől a hullámtörés erős moraja hallatszott, amihez Don Miguel negyvenkét év alatt már hozzászokott, ma azonban aggodalmat ébresztett benne. Alig olvasott fel néhány sort, aggodalma úgy elhatalmasodott rajta, hogy egészen elhalkult a hangja. Azután már csak hangtalanul olvasott, némán mozgott a szája, népes családja pedig félelemmel és riadtan figyelte.

A levél, jobban mondva az első lap vidáman kezdődött. Fülledt az idő, viszont jól érzem magam, elég nagy kabint kaptam, kész csoda, hiszen amit a hajóbiztos mondott Neked, valóban igaz: a hajó túlsúfolt, láthatóan menekültekkel, amit már csak azért sem értek, mert most sem háború, sem forradalom nincs nálunk. Feltűnően sok a gyerek a fedélzeten, akik mindenhol

szülői felügyelet nélkül járkálnak. Egy asztalnál ülök, mint ahogy egyébként a legtöbb utas, egyedül egy asztalkánál. Ezért nem ismerkedtem meg még senkivel. Itt minden más, mint a Nettunón volt, amin egyszer, emlékszel, együtt utaztunk. De azt még nem tudnám Neked megmondani, miben különböznek. Minden nap szeretnék hozzáírni egy kicsit ehhez a levélhez, hogy aztán el tudd majd képzelni.

Be kell vallanom, szólt a második lap, napról napra jobban tetszik ez a hajó, amit egyébként nem Lutetiának hívnak, ahogy te mondtad. Itt nem különböztetik meg olyan szigorúan az egyes osztályokat, mint a Nettunón. Minden utas közösen vesz részt az egyébként szerény étkezéseken. A filmvetítések nem a szalonban vannak, hanem kint, a teraszon, olyan bájos, ahogy a hajó ringásától lengedez a vetítövászon, a hold pedig e fénylő négyyszögnek hol a jobb, hol a bal oldalán tűnik fel. A zenekar esténként a teraszon minden utasnak tánczenét, az ebéd előtt minden nap egy órán át bécsi keringőt játszik, amire ismét öszszegyűlnek az utasok. Ilyenkor viszont senki nem táncol. Noha már öt napja úton vagyunk, a parancsnok még nem invitált a hajókon szokásos koktélozásra. Még csak nem is mutatkozik, csupán néhány matróz van a hajón, tiszt pedig egy szál se.

Nevetnél, drága Bátyám, állt a harmadik lapon, ha tudnád, milyen társaságba keveredtem, csupa álmodozó és bolond, egyetlen kérdésre sincs ésszerű feleletük. Egytől-egyig különbözk, még az a két fiatal is, akik szépek, hosszú, rézsárga hajuk van, kéz a kézben sétálgatnak a fedélzeten, és csak egy-egy pillanatra állnak meg, hogy egymás szemébe nézzenek. Nem vesznek részt a játékokon sem, melyeket a hajóbiztos szervez, míg a többi utas, noha közönyösen és naponta fogyatkozó létszámokban, hajókötélből hurkolt gyűrűket hajigál vagy fakorongokat taszigál egy számozott mezőbe.

A negyedik lap egy fényképésről szólt, mint minden hajón, ezen is van, de el sem hinnéd, milyen kétbalkezes! Ravasz róka-

képe és fehér kecskeszakála van, mindenütt ólalkodik, és olyan gyorsan állítja fel háromlábú kameráját, mint a szelvész. Fotóin, legalábbis azokon, amiket rólam készített, semmi sem látszik a fedélzeti korlát és az ég egy-egy szeletén kívül. Ilyen képeket, emberek nélküli hajóhátterek tucatját mutogatja aládájában. Így dicséri őket: nézze csak a perui ikreket, nézze csak a szép, fiatal chilei leányt, de mindhiába, ide-oda forgatom a fotókat, míg a fejük tetejére nem állítom őket, abban reménykedve, hogy egy kötélhengerben vagy mentőövben a régi találósképekhez hasonlóan felfedezek egy kezecskét vagy egy vékonyka arcot. Végül a fotográfus dühbe gurul, és elveszi tőlem a képeket. Ahhoz bezzeg ragaszkodott, hogy fizessenek a rólam készült fotókért, itt küldöm őket, mondd meg nekem, Te mit látsz rajtuk, és tényleg kezdem-e elveszíteni a józan eszemet.

Ahogy Don Miguel már sejtette, az említett fényképek nem voltak a csomagban. Az ötödik lapon, amit most már félve vett kézbe, Viola megint mindenféle furcsaságról számolt be, például arról, hogy a hajón teljességgel lehetetlen volt megállapítani a dátumot, az időt és a helyzetüket. Az órákat, írta, szüntelenül előre- és visszaállítják, mikor ebédelni megyünk, talán dél van, de amikor visszamegyünk a kabinba, már délután öt. A szalomban lévő naptár hol rég elmúlt, hol távoli, eljövendő napot mutat. A zászlócska, mely mindenkori helyzetünket hivatott jelölni az óceántérképen, most a Jeges-tengerbe van beleszúrva, talán a zászlócskáért felelős tiszt tréfálkozik. A legfurcsább a fedélzeti újság, amely hol az elmúlt évszázad eseményeiről ír, hol pedig a Vénuszon éppen lezajlott fogadási ünnepségről.

Senki, írta Viola a hatodik lapon, nem kíváncsi, senki nem csodálkozik, senki sem kérdez. Ugyanakkor annyi minden csodálkozásra ad okot, például az, hogy a rádiós kabin üres, és nem lehet táviratot feladni. Ma azzal a szándékkal mentem a Ponte Commandóra, hogy üzenetet küldjek Nektek, de egy lelket sem találtam ott, még világosság sem szűrődött ki a helyiségekből, és

mindenhol csak nagy, ijesztő kutyák bóklásztak. Végül egészen fent, a legénység számára fenntartott fedélzeten mégis halovány fényre lettem figyelmes, és ebből a helyiségből hangokat is hallottam kiszűrődni. Az ajtó nem engedett, de nem mozdultam, hanem hallgatózni kezdtem, a kulcslyukon bekukucskálva pedig egyenruhák gombjait és díszeit láttam meg-megcsillanni. A hangok felváltva olvastak vagy szavaltak, és egy kis idő múlva felismertem Dante *Isteni színjátékát*, a *Paradicsom* utolsó énekét.

Hetedik lap, sóhajtott Don Miguel, ezt még hangosan, sőt különösen erős hangon olvasta fel, hogy így palástolja aggodalmát. Ma megkérdeztem a hajóbiztost, átszeltük-e már az Egyenlítőt, mivel az eltelt napok alapján ennek már rég itt lett volna az ideje. Meghökkenve nézett rám, de nem válaszolt. Odaadtam neki a postámat, képeket a hajóról, üdvözetem küldve barátaimnak és gyermekeidnek, mindet beletette egy nagy zsákba, amelyről feltételeztem, hogy Teneriféből elküldik, ezért az utolsó pillanatban úgy gondoltam, még ezt a kis naplót is a zsákra bízom. Késő este, amikor a fedélzeten sétáltam, legnagyobb rémületemre láttam, amint egy matróz a fedélzeti korláthoz lép éppen vele, és a tengerbe rázza a tartalmát. Ma többeknek is meséltem erről az igazán felkavaró esetről. De úgy tűnt, mindenki teljesen rendben lévőknek találta a matróz viselkedését.

Ezen a lapon, mondta Don Miguel, van még egy utóirat is, rövid úton megszakítva ezzel felesége és anyja döbbsé jajkiáltásait. Később, aznap éjjel, folytatta az olvasást, még egyszer kimentem a fedélzetre, ahol tanúja lettem egy éjszakai mentőgyakorlatnak. A gyakorlatot nem az utasoknak, hanem a legénységnek szánták. Csak egy maroknyi matróz vett benne részt, lidérces álmhoz hasonlított, és nagyon nyugtalanra tett. A nagy mentőcsónak ugyanis, melyet vízre kellett volna ereszteni, megakadt, és több mint húsz percig meg sem moccant. Amikor végre leeresztették a vizre, a matrózoknak nem sikerült eltávolodniuk vele a hajótörzstől. Úgy tűnt, a piros mentőmellé-

nyekben nem képesek sem evezni, sem kormányozni, úgyhogy némán, segélykérően pislogtak felfelé, a fedélzetre.

A nyolcadik lapon Don Miguelnek nem tetszett az írás, hol furcsán kacskaringózott, hol egyenletes sorokká rendeződött. Félek, írta Viola (Don Miguel suttogóra fogta a hangját). Miért nem beszélget velem senki, miért nem beszél már egyáltalán senki? Az utasok eltűnnek a kabinjukban, a legénység tagjai közül senkit sem látni. Már régen el kellett volna érniük a partot vagy legalábbis a part menti szigeteket, de a horizonton nem látni mást, csak sűrű viharfelhőket és aláhajló szivárványokat, melyek között esténként egy apró, izzó kúp merül a víz mélyére. Napról napra kevesebbet kapunk enni, mintha a hajó készletei hamarosan kimerülnének. Ma eszembe jutott az a portugál gőzhajó, amelyen néhány évvel ezelőtt lázadók vették át az irányítást, és az óceánon bolyongott, a legénységet pedig gépfegyverekkel tartották sakkban. Annak a hajónak az utasai sem kaptak enni. Itt azonban nem látni gépfegyveres, marcona férfiakat. Amikor ma este a teraszra mentem, csak azt a sok, bizonyára egyedül utazó gyermeket találtam ott, akikről már írtam Neked. Visítva rikácsoltak, mint rég elhagyott kikötőnkben a sirályok, nyüzsögtek a sötét tánctéren, a kötélhányósok ügyességével futkároztak a nagylyukú hálón, amit éjszakára a medence fölé feszítenek, lemásztak a kötélhágcsókon a mentőcsónakokba, ahol aztán a magasba nyújtózkodva integettek, és süvítve fújták kis sípjukat.

Don Miguel itt összerezzen, mert vihogni kezdtek a saját gyermekei, az ujjakkal meg fütyülni. Sietve folytatta a felolvasást, szigorú, ám halk hangon. Ma minden bátorságomat összeszedtem, és megkérdeztem a hajóbiztost, mikor érkezünk meg. Kérdésemre kérdéssel felelt. Megérkezni, mégis hová? Képzelted, micsoda borzongás futott végig rajtam! Éppen picinyke adag pudingot ettem ebédre, sápadt színű volt, akár a holdfény, és vörösen csillogó öntetben úszott. Aztán rágyújtottam utolsó

szál cigarettámra. Ahogy öngyújtóm lángján át csodálkozva rábámultam a hajóbiztosra, hirtelen ismerősnek tűnt, azaz emlékeztetett valakire, akit Te is ismertél, arra a gögös francia fiúra, aki velünk együtt járt iskolába, és akit az amazonasi osztálykirándulásunkon megtámadott egy krokodil. Előre álló fogaival egyszerre egy krokodilhoz is hasonlított. Megijedtem és elfordultam, miközben ő pont úgy, mint az a francia fiú, összecsapta a tenyerét, hogy újabb játékot készítsen elő. Két utast levegőbe nyújtott lábakkal hordókra ültettek, és így kellett egyensúlyozniuk, amit eltorzult, véresen komoly ábrázattal egy darabig sikerült is kivitelezniük. A végén felálltak, meghajoltak egymás előtt, aztán a hajóbiztos az egyiknek átnyújtott egy selyemsálat, a másiknak pedig hajónk kicsinyített mását.

Most a tizedik lap következett, amely a „Drága Bátyám” megszólítással kezdődött. Drága Bátyám, írta Viola, megpróbáltam elképzelni, mit tennél a helyemben. A tisztekhez fordulnál, de ők csak bezárkóznak, és az *Isteni színjátékot* olvassák. Tanácskoznál a többi utassal, de nem érdekli őket, amit mondok. Mint egy félálomban fekszenek fedélzeti székükben, talán gyengék a hiányos étkezéstől, vagy kábultak a tengeribetegségre kapott gyógyszerektől. Mivel már senki sem jelentkezik a szokásos játékokra, a hajóbiztos egyedül tologatja a pallón a fehér falovacsakákat, és átható parancsnoki hangján kikiáltja a bingó nyertes számait. Én is egy fedélzeti széken fekszem, lustán, mozdulatlanul, miközben a szemeim előtt csodálatos fellegtájak tarajosodnak fel és tűnnek tova. Míg az első napokban még megkülönböztettem az alakokat, ott egy férfi zsákkal a hátán, amott egy csapat galoppozó ló, addig most csak formákat és színeket látok, az örök teremtetést fényből meg sötétségből, és az éjszaka hideg, kristályos tisztaságának lassú kibontakozását.

Don Miguel félretette a tizedik lapot, és csak átfutotta a tizenegyediket, az már az utolsók egyike volt, és bosszúságára megint tengerbe alábukó napkúpokról, smaragdzöld fény-

csóvákról és bizonyos hirtelen feltűnő csillagképekről olvasott – Don Miguelt aggasztotta, hogy utóbbiak mindig ugyanazok voltak, a déli égbolt alakzatai, közös gyermekkoruk csillagzatai. Az nem lehet, gondolta, hogy ez az átkozott hajó egész idő alatt el sem mozdult a helyéről. Már csak azért sem lehetséges, mivel a levél, amelyet csakis Teneriféből küldhettek, lassan végére ért. Viola zavarodottságában bizonyosan összekeverte őket. A tizenegyedik oldal aljára még írt valamit magáról, mégpedig: már nem számolom az íveket, kinek írok tulajdonképpen, ki vagyok én, hol tudom a választ, hol nem. Már két napja nem szóltam senkihez, nem is látni senkit a fedélzeti székeken fekvő, beburkolózt alakokon kívül, egy napon talán összeomlanak ezek a kövér gubók, aztán máris kibújnak belőlük a pillangók, szép lepkekék, és rebegő szárnyaikkal egy pillanatra még megpihennek a karfákon. Szívesen megnézném, ahogyan előbújnak, majd tova-repülnek, de fáradt vagyok, gyakran még a szememet is nehéz kinyitnom. Csak a szerelmespár könnyed, egyenletes lépteit hallom, amint elhaladnak mellettem kéz a kézben, és a gyerekek visító fuvolajátékát meg rikoltozását. Már nem vagyok éhes, és tudtommal az étkezőben sincs felszolgálás. A gong legalábbis sem délben, sem este nem szólal meg, már nem csúsztatnak be újságokat az ajtórésen, és minden óra megállt.

Don Miguel, aki fejcsóválva és türelmetlenül tehát csak átfutotta ezt az oldalt, fellélegzett, amikor a következőket olvasta. Újra felkelek, Miguel, szólt a levél, újra sétálgatok a fedélzeten. Azon kapom magam, hogy a fiatal pár után osonok, vagy megpróbálok véletlenül összefutni velük, egy szép napon, úgy hiszem, előttem fognak állni, hogy kitalálhassam, melyikük a Hold és melyikük a Nap (vagy a mókus és a makk, a kolibri és az arapapagáj). Ha kitalálom, egyikük tovább sétál velem, vég-re bejárjuk az egész hajót. Érzem, hogy valaki fogja a kezemet, többé nem vagyok egyedül. Más módon is próbálok szabadulni letargiámból. Például úgy, hogy pontosan magam elé képzelem

a ti lakásotokat vagy az enyémet Zürichben, Benneteket, a férjemet vagy a barátaimat. Éppen ebből a célból tértem vissza a kabinomba, hiszen a csomagomban egy halom személyes dolgot hoztam magammal, fényképeket, leveleket is. Meglepetésemre a folyosómon az összes kabin ajtaja nyitva állt, az ágyakat áthúzták, a nyitott és üres szekrényekben gondosan összehajtott, piros mentőmellények voltak, bőröndök azonban sehol. Az én kabinom is üres volt, a mosdófülkében nem volt szappan, sem üvegcsék, köntös sem lógott az ajtón. Csengetésemre nem jött senki, arra gondoltam, átvitték a holmimat egy másik kabinba, így nemcsak a közeli folyosókat jártam végig, hanem az egy emelettel feljebb és lejjebb lévőket is, de mindenhol ugyanaz a kép fogadott.

Megbolondult, dűnnyögte Don Miguel homlokáról az izzadásgcseppeket törölgetve. Felesége apró jégdarabokat tett egy nagy pohárba, és odaadta neki a zöldes folyadékot. Mi az, kérdezte félénken, és ugyanezt suttogta az anyósa meg a gyerekek, ezek az árnyak az éjsötét teraszon, és mind odahajoltak Don Miguelhez. Várjatok, mondta Don Miguel rekedten; az utolsó előtti lapért nyúlt, mely rögtön ezekkel a rejtélyes szavakkal kezdődött: „Ezek nem látnak minket.”

Mint kiderült, Viola a mellettük elhaladó hajókra célzott – tudvalevő, hogy az óceánon meghatározott útvonalak vannak, melyeket szigorúan követnek, így a nagy vizeken a hajók találkozása nem is olyan ritka. Az egymástól bizonyos távolságra elhaladó gőzhajók zászlójelzéssel, de még ködkürttel is üdvözlik egymást. Viola jól emlékezett erre a háromszor felhangzó kürtjelre régi utazásaiból. Ma, írta Viola, az Augustus a közvetlen közelünkben haladt el. Hajónk háromszor is leadta ugyanazt az erőteljes hangjelzést, de az Augustuson nyilvánvalóan nem hallottak és nem is láttak minket. Este pedig egy teljes halászgőzös-flottillán haladtunk át, de a tiszta idő ellenére sem vettek észre bennünket, az összeütközést pedig csodával határos mó-

don elkerültük. Nagy fáradtságom dacára a fedélzeti korláthoz vonszoltam magam, hogy megpróbáljam integetéssel és kiabálással felhívni magunkra a figyelmet. Hirtelen valaki megragadta a vállamat, visszarántott és befogta a számát. Először azt hittem, a francia fiú az, aki azon a bizonyos amazonasi utazáson, amelyen aztán életét vesztette, egyszer megcsókolt, és amikor kiáltani akartam, befogta a számát. De a hajóbiztos volt. Hát maga tényleg nem látja, mondta bosszúsan, én pedig csodálkozva néztem, hogy éppen ott, ahol álltam, a hajófal egy darabja leszakad, és hangtalanul eltűnik a mélyben.

A tizennegyedik, egyben legutolsó lap, melyet Don Miguel reszketve hajtott szét, már nem tartalmazott pontos leírásokat. Viola ismét őt, Don Miguelt szólította meg: Drága Bátyám, jól van így, talán éppen így akartam. Gyermekkori játékaikra gondolok, hát nem úgy tettünk-e folyton, mintha minden mást jelentene, mint ami, nem tűnt-e minden tárgy egészen másnak a szemünkben, és hordozott egy másik, titkos jelentést? Egyszer azt hallottam, hogy az emberek a halál közelében mind ugyanazt élik át, a helyettesítő dolgok pandemóniumát, amelyben az értelem segítségével nem lehet rendet tenni. Csak utazni, soha meg nem érkezni, mindig a látóhatár körül, se szigetek, se part, se kikötő, se fény. De szeretnék Neked még hírt adni magamról, persze nem úgy, hogy a postazsákba dobom a leveletem, mivel azt minden éjjel a tengerbe ürítik. Kis bőröndömben, melyet még a nyugágyamon is mindig magamnál tartottam, van egy műanyag tasak, abba teszem majd a levelet. Ha ismét halászkutterek közelébe kerülünk, a tasakot, amelybe nehezékként a púderesdobozomat helyezem, áthajítom. Tudod, hogy már kisgyerekként is jobban dobtam és céloztam, mint amennyire egy lánytól megszokott. Elhajítom, és a halászok, akik sem engem, sem a hajót nem látják, elkapják majd, és csodálkozva vakarják a fejüket. Aztán újra a nyugágyamra fekszem, otthoni, puha takarómba csavarom magam, egy kék, zöld és piros színű indián

takaróba, hosszú rojtokkal. Többé nem nyitom ki a szememet, nem hallok sem a szerelmesek lépteit, sem a gyerekek sípjait. Az egyetlen zaj, amit majd érzékelek, a hajó orrához csapódó hullámok egyhangú robaja lesz.

Miután Don Miguel elolvasta ezeket az utolsó szavakat, felpattant, tenni akart valamit, de nem tudta, mit és hogyan. Felesége férje karjára tette a kezét, a gyerekek apjukra szegeződő tekintete pedig úgy villogott, mint a széklábak közt osonó macska szemei. Viola nem érkezett meg, mondta szomorúan, Viola nem tér vissza. Egészen besötétedett, a látóhatáron kirajzolódtak a csillagok, melyek alapján a hajósok szextánsok segítségével tájékozódnak hosszú utazásaikon. A teraszról is jól látható kis partszakaszon most is, mint minden este, homokba szúrt gyertyát gyújtottak, azon gyertyák egyikét, melyek fényével a sellőnek ajánlják a vízbefűltak lelkét. Béke lelkének, mormolták az asszonyok és szajkózták a gyerekek, azután mindannyian keresztet vetettek, és a kereszt hatalmasan, tejutakat átívelőn ragyogott homlokukon.

Fülöp József és Uthy Edina fordítása

Kútvölgyi-Szabó Áron
Fragmented grids, 2016
lézergravírozott MDF-lemez

Takács Boglárka

Két ember között

Mondjuk, az a négyléces kerítés,
valahol Erdély szívében,
a falu nevére nem emlékszel,
vagy nem is tudtad soha,
csak hogy keskeny országút visz mellette,
ahol borul rátok az erdő,
aztán megszabadít egy hirtelen rét,
szóval ott, az a négyléces kerítés.

Évek múlva visszamész, keresed
a rést, amin egyszer bejöttél,
mint a légy a bukóra nyitott ablakon.
De az elszáradt napraforgó
akkor is csak elszáradt napraforgó,
ha szerelmes az ember.
Például egy tájba.

A kert végéből a napraforgóig,
leléped oda-vissza, ahogy akkor mértétek,
hogy a legrövidebb út a szeretet.
Egyébként az egyetlen.
De nem jön ki a lépés.
Ott állsz a négyléces kerítés előtt.
És nem tudsz többé visszajutni a tájba.
Ablaküveg, ablaküveg, ablaküveg.

Középkezdés

A fákról meg a nyár jut eszembe.
Pedig fák télen is vannak.
De nekem a nyár magas téglafal,
nekitámasztott, piros bicikli,
focipálya. Áll a meccs.
Meg kell várni, amíg végez.
Sportszerűség.
Epét hány a kapufa tövébe.
Nem akar visszaállni, én meg
nem játszom emberhátrányban.
Hazamegyünk. Ő is elindul,
évekig járja az utcát,
négy alatt húszat öregedik,
kihord két gyereket,
havonta látogatja őket, amikor tiszta,
meséli nekem a villamoson,
épp rikácsolni indul, divatos
strandpapucsban, szombaton vette,
mert ő ad magára, magyarázza,
áron alul nem megy el senkivel.
Aztán nincs mit mondanunk
egymásnak, nézünk ki az ablakon.
Lakótelep, kerítés, park.
A fákról meg a tél jut eszébe.

Nélkül

„Korbáccsal és szöges ostorral kényszerítelek,
hogy szeresd önmagadat”
(Márai Sándor)

Először kék, aztán zöld,
majd sárga, barna, végül semmilyen,
addigra múlik el, mire tizenkétszer
kimondod, hogy *miképpen* mi is.

Közben arra gondolsz, mennyivel
könnyebb lett volna, ha hárman
osztottok a szereteten.
Ha benne is lett volna annyi.

Azóta úgy éltek együtt, mint
egymásnak meggyónt idegenek,
nevet adtok erényeiteknek,
bukásaitoknak meg sorszámot.
Feloldoztok minden aszimmetrikus érintést.

De nem mered megkérdezni,
pontosan mikor szakadt meg,
aminek soha nem lett volna szabad.
Vagy pont a gondoskodásával?
Szóval a nyakára tekeredett, és úgy.

Te azért is következetesen kötőjel nélkül
írod a két vezetékneved egymás után.
Mintha helyesírási hiba lenne az egész.

Van, amit nem lehet anyakönyveztetni.
Még felnőtt fejjel is zavarba jössz,
ha megkérdezik, hány testvéred van,
és egyre több dolgot számlálsz, ami
ott ér véget, ahol kezdődnie kellene.

Kútvölgyi-Szabó Áron

Fake news alignment (in reflection), részlet, 2018
giclée nyomat, faposztamens, plotterezett matrica, polaroid fotó
(Enteriórfotó a [B/R]elief című tárlatról, Parthenón-friz terem, Budapest)

Kredecki Zsombor

Lovas Emma

Szerelmes vagyok Lovas Emmába. Már vagy harmincöt éve. Általában sok idő eltelik, mire újra látom, de mindig tudom, hogy rajongásom változatlan. Emma mosolyog rám, és ez jól esik. Némi reménnyel fűszerezi a plátói szerelmet. Ha arra gondolok, hogy Emma mindenkivel nagyon kedves és barátságos, akkor ez persze csökkenti a boldogságomat. Nem gondolok tehát erre.

Lovas Emma ötödikben jött át a párhuzamos osztályból, mert ott túl sok volt a lány. Nem nagyon volt ötletem, hogy hívjam fel magamra a figyelmét. Vagy egyáltalán hogyan beszélhetnék vele. Aztán egyszer mégis a középpontba kerültem. Csak öt percre, igaz, de az is valami. Emma meg a Zoé azt mondták, hogy kap egy túrórudit, akinek adhatnak egy pofont. Boldogan jelentkeztem. Lementem az udvarra, és két akkora pofont kaptam, hogy belesajdult a dobhártyám. Sikerült mosolyognom. Láttam Emma szemében az elismerést. Öt percig hős voltam. És hetekig boldog.

Emma persze sosem volt a csajom. Egyáltalán nem is volt csajom. Senkinek se volt akkor még csaja, csak a Szabópetyának, de lehet, hogy ő is csak arcoscodott a tizenhat éves barátnőjével. Ma már nem értem, hogy miért nem nyomtam le szkanderban. Szintiszta balfaszszágból. Vízipólóztam, naponta jártam edzésre. Erősebb voltam a Szabópetyánál, neki viszont nagyobb volt a pofája. Valószínűleg le tudtam volna nyomni, de kiegyeztem vele egy döntetlenben. Emma is ott ült, és sikítva drukkolt nekem. De én úgy éreztem, hogy nem nyomhatok le egy ekkora királyt, akibe minden lány bele van esve. Sajnálom.

Húsz év után volt az első osztálytalálkozó, a Luka Dani csinálta. Az ofő is ott volt, a találkozó utáni felhívta a jól keresőnek tűnő tanítványait, és megpróbálta rádumálni őket mindenféle

biztosításokra. Avval nyitott mindenkinél, hogy vegyünk tőle valamit, mert különben ki fogják rúgni. Azóta az ofő nélkül találkozunk, az utóbbi időben mindig Hálaadás napján. Csak a filmekből ismerem ezt a fura ünnepet, véletlen, hogy az első alkalom erre a napra esett, aztán így maradt, mert könnyű megjegyezni. Szóval Emma megint elmesélte, hogy miért jött át ötödikben. Gondoltam, hogy tök jó, hogy átjött, milyen szar lett volna, ha nem tudok szerelmes lenni belé. Oké, ott volt még a Zoé, belé is szerelmes voltam egy kicsit, de ő mindig teniszversenyekre járt, alig láttam, ezért az Emmába könnyebb volt. Emma persze nem belém volt szerelmes, hanem a Szabópetyába, de ő nem számít, mert abba minden lány bele volt zúgva.

Az irodában csokival szoktam magamnak boldogságot csinálni. Vagy maszturbálással. Ha végre elmennek az ügyfelek egy hosszabb szerződés-kötés után, akkor általában kiverem. Nagyon jó feszültségcsökkentő. Ajánlom. Persze, oda kell képviselni egy nőt, különben nem megy. A legjobb egy olyan nő, akit ismerek vagy épp aznap láttam az utcán, és beleszerettem a járásába, vagy nem bírtam levenni a szemem a kivágott pólójáról. Megpróbáltam párszor Emmával is. Képzeljétek, nem ment. Pedig nem szokott ilyen problémám lenni. De Emma nem hagyta magát, csak vidáman mosolygott a gyönyörű szürke szemekkel, meg hátradobta a haját, és felsejlettek az illatos, telt mellei a blúz alól, de még levetkőztetni sem bírtam, hiába erőltettem az agyam. Együtt voltunk gyerekek, és külön lettünk felnőttek. Emma elképesztő volt. Nem öregedett. Semmi ránc, semmi smink, semmi hajfesték. Figyelmeztetem a kedves olvasót, hogy a történetünk valós idejében negyvennyolc évesek vagyunk. A fiúk félig megöszültek vagy kopaszok voltak. A lányok legalább húsz éve festették a hajukat, és már feladták a ráncok elleni küzdelmet. Kivéve persze Emmát. Elhatároztam, hogy ha virtuálisan nem megy, akkor a való életben teszem a magamévá Emmát.

Kázsé nem volt nőcsábász vagy szoknyavadász vagy lepedővitéz vagy ilyesmi. Csak nagyon kívánta Emmát. Csendesen remélte, hogy Emma is kívánja őt. Leült Emma mellé, és csak annyit mondott, hogy majd szeretne beszélni vele négy-szemközt. Jobb nem jutott eszébe. Emma felnézett a tányér-jából. Mintha mondani akart volna valamit, aztán mégse, aztán elmosolyodott, és végül csak annyit mondott, hogy persze. Aztán háromnegyed tizenkettőkor a Laci főpincér szólt, hogy lassan be kéne zárnia. Tizenegyig voltak nyitva, úgyhogy már illett menni. Még szokás szerint dumáltak a vendéglő előtt tizenöt-húsz percet, aztán elkezdett szétszéledni a banda. A Luka Dani elvitathatatlan előjoga volt, hogy Emmát hazavigye Szentendrére. Emma mindig tiltakozott kicsit, aztán elfogadta ezt a kényelmes megoldást. Luka Dani példás családapa volt öt gyerekekkel. És persze ő is szerelmes volt Emmába. Mikor Dani a hagyományoknak megfelelően felajánlotta, hogy elviszi Emmát, és a körülöttük állók szokás szerint kipoénkodták magukat a lovagiasságán, meg hogy miért nem elég az öt gyerek, akkor Emma azt mondta, hogy ma kivételesen nem arra megy. Dani arcán megvillant a csalódás. Kázsének meg lelkiismeret-furdalása volt kicsit. Egy darabig még jöttek velük osztálytársak, aztán mindenki leágazott valamerre, és egyedül maradtak a Fény utcai zebránál. Gyere, megmutatom az irodámat, úgyse jártál még ott, mondta Kázsé és egyáltalán nem csodálkozott, hogy Emma egy vidám okéval nyugtázza a meghívást. A kapuig már nem szóltak. Kázsé szerette volna megérinteni Emma kezét. Ehelyett lefelé nézett, és kulcs után kutatott a zsebeiben. A Lövőház utca tócsái sejtelmesen csillogtak és kötelességtudón tükrözték vissza Emma alakját.

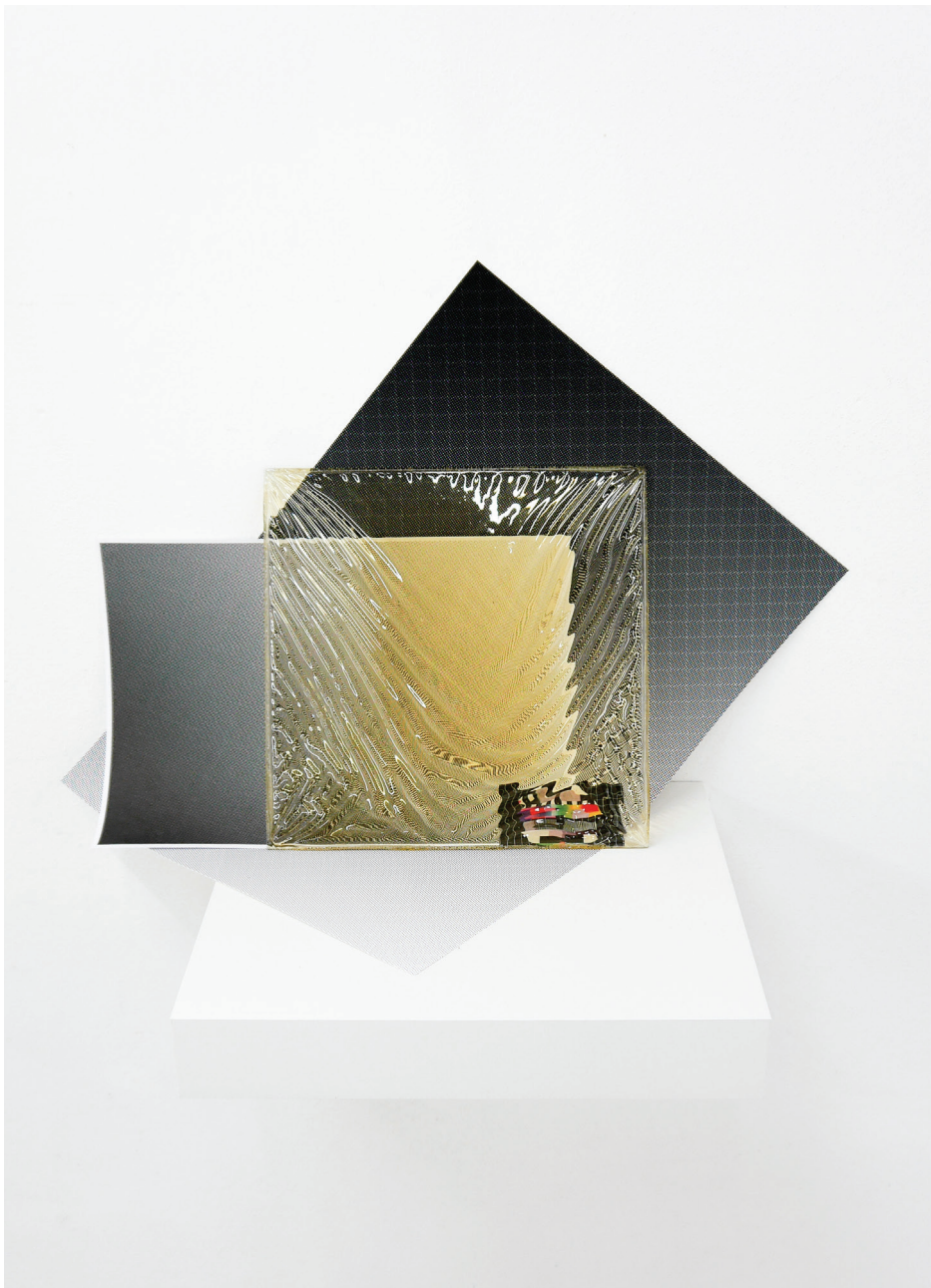
Kázsének a liftben az az érzése támadt, hogy már lefeküdtek egymással, már túl vannak rajta, és most gondolataikba merülve hazafelé tartanak. Mirára gondolt, aki megértőnek mutatkozott a más nők iránti érdeklődésével kapcsolatban, minthogy ő is

nyíltan megvallotta, ha neki megtetszett egy férfi. Mira megbocsátja, hogy lefektettem Emmát, gondolta Kázsé. Hiszen már többször mondtam neki, hogy mennyire bejön nekem. És mi lesz Emma férjével? Biztos magas, jóképű és nyugodt fickó, és nagyon meg fogja viselni ez az ügy. Ha kiderül. Állítólag a minisztériumban dolgozik. A titkárnőjével van viszonya, nyugtatta magát Kázsé. Megnyomta a gombot, a liftajtó becsukódott. Az ötödikig nem beszéltek.

Az irodából végig lehetett látni a Lövőház utcát, egészen a Széna téri megállóban felbukkanó villamosokig. Ember nem mutatkozott. A vizes kövezeten megcsillanó közvilágítás ünnepélyessé tette a látványt. Kissé elfordultak az üvegtől, szemben álltak egymással. Kázsé jobbával Emma előrenyújtott bal kezét fogta, a bal tenyerébe pedig Emma jobb kézfeje simult. Mozdulatlan komolysággal akasztották egymásba a tekintetüket. Kázsé várta, hogy Emma mondja. Emma tudta, hogy neki kell mondania. Figyelj, Kázsé, én nagyon bírlak. Sokkal jobban, mint annak idején. De te is tudod, hogy ez nem megy. Kázsé a bepárásodott szürke szemeket bámulta. Persze, hogy pontosan tudta. Jobbjával még mindig Emma kissé előrenyújtott bal kezét fogta, a bal tenyerébe pedig Emma jobb kézfeje simult. Megölelték egymást. Két testvér. Akik hosszú idő után újra találkoztak. Emma haja vigasztalóan cirógatta Kázsé arcát.

Hazakísérjelek? kérdeztem. Nem, egyedül mennék. Hívj nekem egy taxit, légy szíves. Aztán tovább álltunk az üvegajtónál, és szótlánul néztünk lefelé. Egymáshoz ért a vállunk. Mikor a taxi piros fényei betolattak a zsákutcába, újra szembefordultunk egymással. Emma felemelte a kezét, és kissé tétova mozdulattal vállamra tette. Azért köszönöm, mondta Emma. Most vettem észre, hogy Emma nem mosolyog. Így még sosem láttam. Legálább hadd fizessem ki a taxit, szedtem össze magam. De Emma már kilépett az ajtón, és anélkül, hogy hátrafordult volna, megázta gyönyörű hajkoronáját. Biztos voltam benne, hogy megint

úgy mosolyog, ahogy mindig. Bámultam a nőt, amíg el nem tűnt a fordulóban. Az éles lépcsőházi világításban elégedetten állapítottam meg, hogy Lovas Emma haja végre őszülni kezdett.

Kútvölgyi-Szabó Áron

Distorting filters, részlet, 2016

üveg, lakk, fekete-fehér nyomatok, polaroid fotó

Szálinger Balázs

Birtokszonett

Szólnak, hogy tilos alkoholt bevinni,
Csak ami bent van, azt lehet meginni,
Hipnotikus hely, működő szülészet –
Egy magát kifutott Európa-képlet
A Fekete-templomtól épp nyugatra.
Park melletti, mélységes szülőakna,
A parkban ősz, bogyók, levelek tánca –
Párhuzamok kimondva-visszarántva.

Domborodó köntösök meredélyén
Átbillenő, október végi napfény,
Ez szülészet: idd meg kint a söröd.
A toronyórán futnak a körök,
És én, pedig ünnepelni jövök,
Elámulok a halál fényfüzéréen.

Nyerges Gábor Ádám

Európa

Kántor 70

Hol is ültünk épp? Európában.
Hol dohányfüst nincs, csak nagykabát van –

azaz volt. Azóta bezárt az a hely,
a bizonyos Európa. Kész röhej.

A galériára mentünk, ha nem is kétszáz lépcső,
abból bármi sok,
fönt forgalomb, lent hangzavar, inkább a grádicsok.

Hátunknak ütődött egy-egy könyök, kabát,
de csak megtanulni élni a könyöklések korát.

Akkor is pár hónapja hagyott el a szerelmem,
mesélhettem, te enyhe rosszállással a szemedben

megkérted a mellettünk ülőket, zajongtak-zörögtek,
hogyan húzódnának arrébb. Így már jó? Köszönted.

Kávéztunk, sebbel-lobbal szavunkba vágva folyvást,
sorvégek, alanyiság, közélet. Orbán Ottó, a Kortárs,

a múlt idő, de hozzá semmi nosztalgia
csak amit az embernek meg kell tapasztalnia

mindenkor. Lírai vitáink, ugyan. Veréb
meg a bagoly. Fejeik közt negyven év.

Aztán fél évre rá a hírekben ez állt:
a bizonyos Európát ne keressék, bezárt.

Összefutni innentől hol lehetne veled?
Rendelőben (megtörtént!). Írók Boltja, emelet.

Egymásba futni alkalmanként, persze, nem épp kevés,
de hogy lehetne elég pár búcsú és megérkezés?

Mikor is legyen? Nézzük csak, most november, ősz.
Már csak egy hely kéne, ahová jókedvvel ülsz.

Hm.

Köztünk maradjon, de ha már a régit elhordták,
nyithatnánk valahol itt egy új, maszek Európát.

*(Elhangzott Kántor Péter hetvenedik születésnapjára készített köszöntésén,
2019. november 12-én, a Magvető Cafében.)*

Kútvölgyi-Szabó Áron
Cases of uncertainty, 2017
részletek az installációból
(Óbudai Társaskör, Budapest)

Inverz téri fordulat

Interjú Kútvölgyi-Szabó Áron képzőművésszel

VERESS DANI:

Tavasszal a Leopold Bloom-díj döntőseiről készített portréfilm-ben úgy mutatkoztál be, hogy összefoglaltad egy kérdésben a művészeted témáját. A kérdés, amelyre a beszélgetés során sűrűn vissza fogunk utalni, a következő: Hogyan láthatjuk és hogyan értékelhetjük ennyire radikálisan másként az elvileg közös valóságunkat? Ha csak ezt a mondatot olvasom valahol, akkor rávágom, hogy filozófustól származik. A Leopold Bloom-díjat viszont képzőművészek között osztják ki. Mennyire otthonos számodra a képzőművészet?

KÚTVÖLGYI-SZABÓ ÁRON:

Valóban van valamiféle hibrid jellege az alkotói gyakorlatomnak. A mozgatórugó és a kérdésfelvetés tulajdonképpen mindig képzőművészetén kívüli, és bár elsőre sokszor akár kifejezetten teoretikusnak hathat, de valójában ezek nagyon is személyes töl-

tetűek, a saját hétköznapi észrevételeimből táplálkoznak. Nyilván az előéletemből is következik ez a kettősség, már a bölcsészkarra is azzal az akkor még kicsit homályos szándékkal mentem, hogy én valamiféle „alapkutatást” szeretnék művelni, aminek a keretében megkapargathatok olyan fixnek és szilárdnak vélt tudástartalmakat, amelyeket valamiért nem éreztem annak. Így kerültem a Pázmány hebraisztika-művészettörténet szakára, majd később belső felvétellel a filozófia szakra. Már az eddig elmondottakból is érezhető, hogy a fókuszom azokban az években folyamatosan változott, s nemcsak a témát kerestem, de a testhez-álló megközelítést és eszköztárat is, amit végül évekkel később a képzőművészetben találtam meg. Persze időbe telt, mire rájöttem, hogy én inkább az aktív térfélen szeretnék működni, és azon belül is a szobrászat területén, mert azt éreztem, hogy a térbeliség

problematikája az, amely körül lenne keresnivalóm. Egyrészt mert úgy éreztem, hogy a térbeliségben hatalmas kiaknázatlan potenciál van, másrészt személyesen azt éreztem, hogy mintha „közöm lenne hozzá”, és valami fura magnetikus erővel húzna maga felé. Aztán persze a pécsi szobrász szakon rá kellett jöjjenek, hogy önmagában ez az anyagcentrikus eszköztár nem biztos, hogy elég nekem, és így kötöttem ki egy sokkal nyitottabb, mediális és technikai értelemben kötetlenebb képzőművészeti praxisnál. Szóval a figyelmem fókuszja (a térbeliség) és az eredeti szándék (az alapkutató) egymásra talált, s azóta elég fixen meg is maradt az utóbbi nyolc-tíz évben, csak közben keresztülment jó néhány stádiumon.

De hogy válaszoljak is az eredeti kérdésre, igen, abszolút otthonossá vált a képzőművészeti közeg az idők során, élvezem ezt a szabadságfokot, hogy se az eszköztár összeválogatásában, se a metódusban nem kell korlátok vagy minták közt vergődni. Mindenki dolgozhat szépen egymással párhuzamosan a maga érdek-

lődése és érzékenysége mentén. Egy ponton túl pedig már igazából fel sem merül, hogy ki honnan jött, kinek milyen előtanulmányai voltak, szerencsés esetben a művek saját kontextusa elvisz minden figyelmet.

Fontos metaforád az eszköztár. Nyissuk fel azt a szerszámosládát, és mutass rá, hogy konkrétan milyen eszközökre is gondolsz!

Érdekes, mert most, a szobrász szakról beszélve döbbsentem rá, hogy igazából a diploma környékén fémből készített hálózatok óta „rendes” plasztikát nem is nagyon csináltam, s az ott tanult klasszikus technikákat nem használom egyáltalán a hétköznapokban – talán két-három munka kapcsán került elő azóta a hegesztőgép, de más nem. Viszont már az egyetemi évek alatt elkezdtem foglalkozni 3D-s szoftverekkel, ami végül, ha teljesen máshogy is, mint eredetileg gondoltam, tehát nem virtuális plasztikaként, hanem afféle univerzális eszközként épült be a munkafolyamatokba. Van, hogy vázlatfüzetszerűen, rajzolás he-

lyett használom, máskor egy-egy installáció elemét abban találok ki, s finomítom addig, amíg az legyártásra nem kerül, de volt már olyan külföldi kiállítás is, ahol a teljes elrendezést a programban modelleztem le előre. Persze komplett műveket is készítettem már szoftverrel, és végül vagy renderelt képként, vagy tárgyként nyomtattam, majd állítottam ki őket. De például a legutóbbi munka, amit a Leopold Bloom-díj kiállítására készítettem, koncepcionálisan kifejezetten egy szoftveres szimulációra volt felépítve, mert ezt a fajta modellezést nem lehetett volna fizikai térben, fizikai tárgyakkal elvégezni, én pedig szerettem volna a folyamatot a lehető legtisztábban, személyes beavatkozástól és „ügyeskedéstől” mentesen végigvinni.

Ezenkívül a képzőművészeti praxisomtól szándékosan távol tartott, pénzkeresetként végzett tervezőgrafikai megbízásokból is elég sok technikát emeltem át az idők során. Főként a hagyományos – valamilyen tintával papír hordozóra – nyomtatás alternatívái izgattak: a textil és UV-nyomtatáson túl a lézergravírozás és

-vágás, mondjuk MDF-táblára és plexire. Hasonló módon vontam be a plotterezett, öntapadó matricát is, amely nem igényel külön hordozófelületet, hanem tulajdonképpen a fal felületén „lebeg” lehatárolatlanul, viszont cserébe elég efemer, nem lehet egyik kiállításról a másikra átvinni. Bár ez sok esetben nálam fel sem szokott merülni, mert az utóbbi években az egyéni kiállítások alkalmával mindig igyekeztem helyspecifikus installációkat készíteni, az adott építészeti keretet a lehetőségek szerint a legjobban kiaknázni. A konkrét térbe készült munkák pedig máshol már csak az eltérő téri adottságok miatt se tudnának működni.

A technológiai síkon túl is érdekes így, folyamatában végignézni az utóbbi évek munkáin. A fókuszban eleinte a térbeli plasztika állt, majd a helyét átvette a tárgy- és térelrendezés meg az installáció, és ahogy tolodott az érdeklődésem, egyre inkább a képiség felől próbáltam megragadni a teret. A Derkovits-ösztöndíjas időszak alatt bekövetkezett nálam egy „inverz téri fordulat”, amikor rájöttem, hogy

talán sokkal eredményesebben tudok rámutatni a dolgokra, ha a problematikus képi oldaluk felől közelítek, mintsem a teljesen hozzáférhető, azaz problémamentes „térbe kitettség” felől. Térben egyszerűen nem lehet eléggé irányítani a néző figyelmét, s talán maga a probléma sem exponálódik rendesen.

Helyben vagyunk. Az episztemológiai alapproblémádat a térbeliség és a képiség, másképpen a háromdimenzió és kétdimenzió feszültségére vezetted vissza. Megfogalmazhatjuk úgy a gondolkodásmódod lényegét, hogy miközben a fő kérdésed az, hogy „ugyanazt a valóságot mégis miért látjuk ennyire sokféleképpen”, addig a legfontosabb hipotézised szerint ez a probléma elválaszthatatlan attól, hogy a háromdimenziós világról kétdimenzióban gondolkodunk?

Abszolút, szerintem ennek tényleg döntő jelentősége van. Talán érthetőbb lesz ez a gondolat, ha a térbeliség és képiség relációját a földgömb és a világtérkép viszonyához hasonlítom. Időnként

végigfut az interneten különböző változatokban az a „fun fact”, hogy a mindenki által ismert Mercator-térképek megdöbbenően nagy méretűre torzítják a sarkpontokhoz közel eső kontinenseket, szigeteket. Emiatt például Grönlandot fals módon akkorának látjuk – de még fontosabb, hogy akkoraként tartjuk számon –, mint Afrikát, pedig tizennégy-szer kisebb. Ilyenkor szoktam őszintén elmosolyodni, és mondani magamban, hogy „na, erről van szó!” Ez egy klasszikus példa a térbeliség–képiség feloldhatatlan ellentétére. Mert egyrésztől meg kellene valahogy oldani, hogy ez a gömbfelület egy sík papíron is leképezhető legyen, másrésztől viszont ha rosszul oldják meg, akkor annak következményei is lehetnek. Például embertömegek fejében rögzül egy teljesen fals arányrendszer, ami pedig más tényezőkkel kiegészülve akár valamiféle „jogos felsőbbrendűségérzésre” sarkallhat egyeseket. Például táptalaja lehet egy olyan nacionalista hullámnak, ami aztán alapjaiban határozza meg mondjuk egy adott ország politikai klímáját,

s Mercatortól pár lépésre már ott is vagyunk a hétköznapok szintjén.

Miközben ez egy látszólag teoretikus vagy még inkább szimpla kartográfiai kérdés, mégis hirtelen súlya lesz, hogy a képi reprezentációnk hiteles-e vagy sem. S mindezek után jogosan merülhet fel a kérdés, hogy hány esetben lehetünk még „gyanútlan áldozatai” egy ilyen típusú „rosszszultudásnak”? Hisz akár jól, akár rosszul tudunk is bármit, az ettől függetlenül ugyanúgy szerves részévé válik a gondolkodásunknak, beépül s izesül abban a hálózatban, ami végeredményben az egyéni tudásunkat és világképünket alkotja. Engem igazából ez a folyamat érdekel nagyon, hogy mi s hogyan formálja a gondolkodásmódunkat, és ebben az egészben milyen szerepe van annak, hogy működik bennünk egyfaja automatikus elképiesítési mechanizmus, ami mindent átkonvertál 2D-be. Ez az átkonvertálás nyilvánvalóan nagyságrendekkel megkönnyíti az információfeldolgozást, de közben ki is szolgáltat minket a képiség „egyoldalúságának”, s rengeteg

álproblémát generál azzal, hogy a különböző nézetek igazságértékét versenyezteti. Ezek a tulajdonképpen szó szerinti „nézeteltérések” szerintem nagyon sok síkon jelen vannak. Az elképiesítés mechanizmusa felől nézve értelmet nyernek a tudományos paradigmák rivalizálásai, a pártpolitikai csatározások, de sokszor a hétköznapi viták is. Legfőképpen azért, mert ez a képi logika nem korlátozódik pusztán a vizualításra, ugyanúgy működik mentális képek formájában is, és tulajdonképpen az egész emberi gondolkodást és a nyelvet is alapjaiban hatja át.

Az utóbbi években több kiállításon láttam a munkáid, sűrűn hallottam, olvastam rólad, a napokban pedig elmerültem a portfóliódban és az írásaidban, de azt csak most fogtam fel, hogy a háromdimenziós valóság kétdimenziós felfogását nem a post-truth politika és általában az emberi konfliktusok hátterében álló ismeretelméleti probléma metaforájának tartod, hanem magának a problémának. Azért ez egy nagyon ambiciózus hipotézis.

Valóban, trükkös ez az elgondolás olyan értelemben, hogy miközben beszélek róla, bennem is folyamatosan ugrál a lépték és a kivágat. Mondjuk az egyik mondatnál egy ténylegesen megtörtént esetre utalok, a következőben általánosítva beszélek, aztán felmerül egy hipotetikus metafora, aztán megint egy konkrét példa, s ezért olykor olyan, mint ha ez valamiféle átfogó világmagyarázat lenne. A saját számomra talán részben az is. De mivel nyilván bennem is dolgozik ezernyi kognitív torzítás, valószínűleg minden olyan esetre rezonálok, ami kicsit is igazolni látszik ezt a jelenségcsomagot, és ki tudja mennyi mindent negligálok eközben, ami akár ellenpéldaként is szolgálhatna. Mindenesetre én a

perspektivizmusnak ezen válfaját abszolút használom a hétköznapiakban, sőt, kifejezetten élvezem ezen keresztül nézni a világot, s közben próbálok belőni, hogy ki miért, s főleg hogy milyen pozícióból láthatja a dolgokat úgy, ahogy. S ezen a ponton teljesen összefonódik a privát élet és a képzőművészet, mert alapvetően mind a két esetben ugyanaz a szándék hajt, hogy sikerüljön valamiképpen tisztán látni, megérteni és átlátni valamit abból, hogy miként is működik ez a világ, ami- ben egymás mellett élünk.

A 2019 novemberében a Három Hollóban folytatott beszélgetés lejegyzett és írásban továbbgondolt változata teljes egészében az Apokrif Online-on olvasható.

Déry-monográfia: ahol valóban találkozik az irodalom és a történet

Reichert Gábor, *Megfelelési kényszer: politikum és esztétikum összefüggései Déry Tibor ötvenes évekbeli művészetében*, Budapest, Magyar Irodalomtörténeti Társaság, 2018

Reichert Gábor *Megfelelési kényszer* című monográfiája 2018-ban jelent meg a Magyar Irodalomtörténeti Társaság kiadásában, a MIT-füzetek hatodik darabjaként. Az első pillantásra kissé sejtelmesnek tűnő címet témamegjelölő alcímmel pontosítja a szerző: *Politikum és esztétikum összefüggései Déry Tibor ötvenes évekbeli művészetében*. Az írás tehát Déry Tibor – elsősorban 1940-es 1950-es évekbeli – munkásságával foglalkozik, a monográfia főszereplője ezen belül is egyértelműen Déry *Felelet* című műve, amelynek keletkezési körülményei és utóélete is a könyv részét képezik.

Olvasóként rögtön feltűnhet a kötet áttekinthető, logikus felépítése. Reichert világosan kijelöli a tárgyát, és alaposan körül is járja

azt, gondolatmenete követhető és meggyőző. A könyvet a szerző négy egymástól jól elkülöníthető, mégis összefüggő részre osztotta. Mondhatnánk, hogy a szerző a beosztás alapjául egyszerűen a kronológiát választotta, de ez igen felületes olvasatra vallana. Az évszámok valóban természetes határokat szabnak a fejezeteknek: az első fejezet a regénytervétől a vitáig tartó időszakot, a második magát a vitát és következményeit foglalja magába, a harmadik Déry ötvenes évekbeli műveit, az utolsó, negyedik fejezet pedig a *Felelet* utóéletét mutatja be. Az időrendiség világos tehát, mégsem egyszerűen ez az, ami az egységeket szervezi. Reichert írásának elmaradhatatlan eleme – ahogy azt az

alcímbe ígérte – a politikum és az irodalom korabeli kapcsolatának exponálása, amelyből már sejthető, hogy a történetek sorrendiségének rekonstruálásánál jóval többet nyújtanak a fejezetek: a szerző az említett regényt állítja a monográfia fókuszába, és az életművet ezen az íráson és az általa kiobbantott vitán keresztül szemléli, vizsgálja többek között a *Felelet* és a *vita* következményeinek Déry további művészetére való hatását. És – az olvasó nagy öröme – miközben ezt teszi, nem egyszerűsíti le a Déry-művek olvasatát, és nem állítja azt, hogy a *Felelet* lenne az életmű egyetlen fókusza, amely az író egész pályájának egyedüli meghatározója és magyarázója lenne, inkább az összefüggések komplexitására hívja fel a figyelmet, és bemutat egy lehetséges narratívát, az életmű egy lehetséges, a fent említett vezérelvek szerinti elrendezését, amelyet érdemesnek tart a vizsgálatra. A szerző szavaival élve: „Megközelítésmódom annyiban feltétlenül eltér a témában általam eddig olvasott művektől, hogy igyekszem nem a korszak

irodalompolitikai intézményrendszerének illusztrációjaként olvasni Déry regényét, hanem éppen fordítva: a regény és a regény által kiváltott reakciók értelmezéséből vonom le a korszakra és a vizsgált szerzői életműre vonatkozó következtetéseimet.” (10)

A monográfia erényei között szerepel, hogy ez idáig publikálatlan anyagokat tár – közvetve – az olvasók elé, használva ezeket leginkább az írás negyedik fejezetében, amely a *Felelet* harmadik kötetének rekonstruálásával foglalkozik. Ez a fejezet különösen érdekesítő lehet, hiszen a rekonstrukció mellett – Reichert kifejezését használva – a regény „alternatív befejezéseit” vizsgálja Déry későbbi (pl. *Szerelem* és *Niki* című) műveinek és az 1975-ös tévésorozatok formájában.

A monográfiában számtalan alapos elemző, poétikai jellegzetességet kiemelő rész szerepel (gondolhatunk itt például a *Simon Menyhért születése* című

kisregény elemzésére), azonban ennek ellenére is az a jogos benyomása támad az olvasónak, hogy a szerző érdeklődése első-sorban nem poétikai. Valóban, Déry munkásságát tágabb kontextusban vizsgáló írásról van szó: Reichert alaposan körüljárja a korabeli irodalompolitikai döntéseket és azok hatását, a szocialista realizmus és Déry műveinek összefüggéseit, valamint rámutat a *Felelet* és az irodalompolitika, illetve a magyar irodalom kölcsönös egymásra hatására. A szerző tehát nem önmagában, hanem komplex összefüggések hálózatában vizsgálja tárgyát.

Hogy a téma megválasztásánál tudatos döntésről van szó, mi sem bizonyítja jobban, mint a szerző megjegyzése: „Munkám fő céljaként nem a regény poétikai szempontokat érvényesítő újraolvasását jelöltem ki (bár ilyen jellegű megfigyeléseket is teszek a vonatkozó fejezetekben): első-sorban arra keresem a választ, hogy milyen nyomokat hagyott Déry életművén a magyar szocialista realista próza valószínűleg legnagyobb szabású kísérleté-

nek kudarca.” (8) Reichert írását – többek között emiatt – akár hiánypótlónak is nevezhetjük: új hangsúlyokat jelöl ki a Déry-életműben, és újszerűen is közelít ahhoz. De nemcsak a téma kidolgozásának módja, hanem maga a témaválasztás is figyelmet érdemel, hiszen – ahogy arra a szerző is felhívja a figyelmet – a modern irodalomtörténeti kutatások jelentékeny része, leginkább esztétikai és ideológiai okokból, nem szentel figyelmet a pártállami irodalomnak.

Mire számíthat tehát az olvasó, ha a *Megfelelési kényszert* forgatja? Egy alapos és érdekfeszítő írásra, amely utóbbi jellemzője ellenére sem veszít semmit szakmaiságából. A szerző sok izgalmas kérdést vet fel és ad rájuk meggyőző választ, de nem zárja le vagy tekinti feleslegesnek a Déryről való további diskurzust: sokkal inkább további lehetséges kutatási irányok felé nyitja meg az utat. Így az írás egyik erénye, hogy utat nyithat újabb, értő elemzéseknek, serkentheti nemcsak a Déry-életmű, hanem a korszak irodalmának vizsgálatát, a tágabb szakmai diskurzust.

Róth Judit

Fajlagos ellenállás

Kerber Balázs, *Conquest*, Budapest, Jelenkor, 2019

Kerber Balázs új kötete – a *Conquest*, melynek alcíme *Stratégiai verspróza* – a kezdetektől lebilincsel. Azt gondoltam, lehetetlen egy ilyen nyitány után: „Eső a királynak. / A haj törékeny villám, / sóhajt a lendületért. / Lengő harang. / A bolygó lyukacsos labda, / mondd: O, / has vagy dob.” (7) Kerber Balázs új kötetét olvasás közben ezerszer tettem le. A Nat Roid-regények óta papírnak, betűnek és tehetségnek ilyen pazarlását nem tapasztaltam. Pazarlás a szó legnemesebb értelmében, már amennyiben a kötet pazarságára és az ebben való bővelkedésére gondolunk, amely bővelkedést valószínűsíthetően kevesen olvassák végig (eddig a Tandori-párhuzam e poétikájában igen eltérő szöveggel), hiszen e stratégiai verspróza működésmódjába kódolódik saját olvashatóságának felszámolása. Valóban conquest ez, és a számítógépes játékon – amely tematika a kötetben mindvégig jelen

van – túlmutat, hiszen a hódítás többek között a teremtett nyelv önnön bekebelezésében játszódik le. Számomra legalábbis ez volt a kötet tétje, legnagyobb újszerűsége és erénye, ugyanakkor fáradtságot okozó tényezője is. Fáradtság volt ugyanis eljutni a kötet végéig, igaz, gyönyörűséges fáradtság, de olykor úgy kellett valóságosan végigverekedni magam a szövegen, mintha a mondatok megtettesült barikádok volnának. Mintha nekem is be kellene venni egy kódokkal levédett szigetet, de közben, hiába minden olvasási stratégia, a nyelv térhódítása az erősebb.

Két eset lehetséges, és e kettő, furcsa, de nem zárja ki egymást. Az egyik, hogy elveszett, tanácstalan és támpont nélküli olvasója voltam ennek a kötetnek (ezért minden küzdelmem). A másik pedig az, hogy a szövegek a kötet címéhez (*Conquest*) és alcíméhez (*Stratégiai verspróza*) hűen valóban valami olyasfélére

vállalkoznak, hogy éppen a befogadás és az olvasási stratégiák, valamint a kialakított nyelv közgé gördítsenek akadályokat, egyfajta fajlagos ellenállást hozzanak létre a versnyelvben, meghódítani valóvá (és nem feltétlen meghódíthatóvá) téve így azt. Kérdés azonban, hogy nem fordítva történik-e mindez, és a szöveg nemcsak ellenáll, hanem meg is hódít mindenféle olvasatot.

A kötetben egy számítógépes stratégiai játék mintájára létrejön egy világ, mely épül és benépesül, és amelyet a mongolok (miután Turk kiberháborút indít ellenük) megtámadnak. A játék során az egyes szereplőket és a helyszíneket is létre kell hozni, különböző feladatokat teljesíteni, a szövegbe ilyen módon kerülnek angol nyelvű (időnként olasz, spanyol vagy francia) instrukciók, információk és eredmények is. A képernyő, a játék tere metanyelvvel és önelemzésével együtt van tehát jelen, akárcsak maga a szöveg. Erre példa a már idézett sor, amelyben már megtörténik a jel többszöröződése is: „A bolygó lyukacsos labda, / mondd: O, / has vagy dob” vagy „Palástos

kéz emeli a gömböt, / dísznyelvű ének. Aranyos / ingujj beszél: adj újabb / hullámokat, térj a karikába. / Szép földrészt, öböl-méltóság, / köldöklagúna. Zöld a víz, / mint egy lendülő betű.” (7) Mindkét idézetben több jelentésmező kapcsolódik össze: írásjel, testrészt, beszéd és zene (hangszer vagy ének) felelnek meg egymásnak, és ez a stratégiai játékokban szokásos opciók és választási lehetőségek logikájához is jól illik. A különböző jelentésrétegeknek ez az egymásra íródása a kötet egészében folytatódik, így a conquest különböző szinteken zajlik egyszerre: a játék szintjén tér- és testhódítás (talán Elisabeth „bevétele”, és kérdés, hogy ez a játék szintjén zajlik-e: „De szeretnék / máris visszatérni, tapintani a sziklákat, akár / Elisabeth hasát.” [48], valamint „A királynő bonyolult, / kusza írásjel, / beleszédül, / aki rajzolni kezdi.” [21]), metanyelvi szinten pedig, elméletem szerint, szövegtest és olvasási stratégiák feszülnek egymásnak.

A conquest egyik fontos feltétele és eszköze a térképháló megszerkesztése, így a feltérképezés

és a tájékozódás lehetőségének megteremtése, a viszonyítási pontok kialakítása. Ez egyúttal behatárolás is, négyzetháló feszül a térre, ha egyáltalán egy ilyen szegmentálásnak teret engedhet az anyag: „Két / könyvgerinc fölött elúszó évek; / alig változik játék és szó. Mint az ujj- / lenyomatban, hemzsegnek a térképen / a körök. Vonalak határozzák meg / a gondolatot, és a borítón, a betűkben / ott a kéz döntése. Ahogy helyezkedik / egy ötlet. Ahogy érvényre jutnak / a piros vagy a kék tömbök. Címek / valamelyik jegyzékben, melyik művet / válaszod. Rezgő pontok a tekintetben: / egyik löki a másikat, a másik felvillan, / világító földrész, domború víz. / Háló terül a térre.” (8-9) Majd: „uszonyok / csapnak a négyzethálón. Öszszeszerelni / egy térképet. Hajók dülöngélnek / a forgácsok között, ölelő nyelvek. Megnevezni a hullámokat, áthaladni / minden tarajon. A taraj szava, / [...] egy polcra lenézni, egy szó / közepén lenni, onnan lógni, akár / a plafonról, benn a szerkezetben, / onnan látni. A szót egy másik nyelven / magyarázni, korona

alakba rendezni / a jelentést, csoportosítani a jellemzőket, / itt a pók összes lába.” (9-10). Ha az anyagnak létezhet ilyen szegmentálása, és létrejöhet valamilyen négyzetháló, akkor a következő, ugyanilyen fontos kérdés a megalkotott viszonyrendszeren kívül- vagy belülről. Ennek vizsgálatánál segítségünkre lehetnek prózapoétikai és narratológiai megközelítések is, hiszen a számítógépesjáték tematika a történetmesélés sajátosságaival rendelkezik, emellett a *Conquest* saját magát versprózáznak definiálja. A kötet alapproblémája az is, hogy vajon a személy és személyesség milyen helyet követelhet magának egy ilyen conquest során. Az elbeszélői szintek között a számítógépes játék narratívája miatt megjelenik a virtuális alterego kérdése is, hiszen a játékot kívülről irányító játékos „bábujaival”, az őt megtestesítő figurával van jelen. Ennek elbeszélése is stratégia és döntés kérdése, ahogyan az is, hogy ez mennyire következetes és lekövethető. Az első részben (*Rawa*) megjelenik egy markáns E/1 személyű elbeszélő (miután a 15. oldalon

ezt olvashatjuk: „Aki választ két / lécet, és a betűkre többé nem figyel, / előreléphet; [...] Akkor az első kép: fehér / papír bezárt négyzete, elkerített derű.”), aki a második részben (Elisabeth) egy utasítás után – „[lépj hátra kettőt]” (20) – visszavonul, de időnként, egy-egy mondat erejéig vissza-visszatér (például a 22., 45., 87., 98., 113. oldalon), és ha

ebben a hirtelen támadt kék / villanásban, a csöbe néz, mögötte / jelek erezete a táblán, kibúvó nap, / piros korlátok. Rétegek egymás után / a fejben: levelek zizegnek a tó fölött, / a tó mellett minden kő világos csont, / riadt hő, korai játék.” [80]). Ez az elbeszélői technika is szerepet játszik abban, hogy egy idő után nagyon nehezen követhető a képek és történések egymásutánja, hiszen az ígék hiányával az állapotok vagy megállapítások nem történetként hatnak egy olyan elbeszélésben, ahol egyébként játék és térhódítás zajlik.

A figyelem lankadása talán méginkább lehet annak következménye, hogy olvasás közben a bergsoni értelemben vett memória, mely az olvasás előrehaladtával az „előttet” és az „utánt” összekötni lehetne képes, mérhetetlenül kimerül. Kimeríti ugyanis a megsokszorozódó, vagy talán inkább hatványozódó jelentéstársítás, amit az olvasótól ennek a szövegnek a befogadása megkövetelni látszik. Az az érzés kezd elhatalmasodni az olvasóban, hogy a képek és a metaforák parttalanságában nincs mihez

ehhez kapcsoljuk a T/1 személyű elbeszélést, amely szintén felbukkan időnként a kötetben, akkor láthatjuk, hogy a külső-belső reláció terén van némi mozgás annak ellenére, hogy egyébként nyilvánvalóan nagy erőfeszítések történnek a személytelen elbeszélés kialakításának érdekében.

Ez a személytelenség legfőképp a nominalitásban mutatkozik meg, de például abban is, hogy a szereplők egyes testrészei (a testegészről leválasztva) vagy a dolgok részletei válnak a mondatok alanyává (például „A szem,

visszanyúlni, nincs mire emlékezni. Néhány példa: „Beszél a hold, szava hosszú láb. / Csészek cserélődnek az asztal körül, / moderált buborék hagy el egy száját. / Csúszik a levegőben. Lány loccsanás, / az ajak nemesül. A repülés útja. Puha / szoba a szóban, a törvényben, elaludni / öt percre, mikor bezárnak a színek. Eső, / fű, nehéz felhő, gyengén rossz íz, barna / tea az ernyedésben. Árnyas beszéd.” (29-30); „Ez most mindegy, mondja egy másik / páholyból JULIUS CAESAR, valójában a szavak / megállíthatatlanok, részben azért, mert folyton / termelődnek, részben, mert a képek kavalkádjában / nincs más választás. Úgy érzem, hogy a száj / egy ágyú. Vagy delfin, akinek bolygónyi óceán / áll rendelkezésére” (58); „A kommunikáció széttartó, / mintha nem kéne mindjobban / összezární, nem kéne figyelni / percenként a radart.” (93)

Az olvasási stratégia hálója, amely a kötet szövegeit beven-

ni igyekeznek, foszladozni látszik, ha egyáltalán létezett ilyen. Ennek feltérképezése is izgalmas szellemi játék, és a kötet ezredszéri lerakása után is további olvasásra késztet. Jó volt ennek a conquestnek játékosnak lenni, és hogy ez csak az én stratégiámon múlik-e, nem tudom. „TURK a nagyterembe / lép, kártyáján végtelenjel, láncok / adattá, adattok láncná válnak” (96); „A csillagok / ott már kódok, ismeretlen belépő-/matricák. Relációs jel tátong / a monitoron, burjánzó vonások felé / nyílik. Aztán feltűnik egy szó, akár / egy kőhíd. Alaptörmelékek. Vajon / a sárga gömb veszélyt jelez, vagy / csak a nap jelképe? A pirosság / csak a fal színe vagy nehéz képlet? / Indítás, kilövellés: körök lebegnek / a képernyőn. Kinek dalol / a rózsaszín háromszög, kinek / a hangja a vastag vonal? / A narancsszín henger: köszöntés? / És mögötte a szürkeség: rendszer?” (73)

Nagy Kinga

Posztkamaszság a négyzetben: „egy teherkonténernyi legó borult az óceánba”

Dékány Dávid, *Dolgok C-hez*, Budapest, Jelenkor, 2019

Dékány Dávid második lírai kötetét olvasva hamar világossá válik, hogy a 2015-ös nyitány, a *Darwin Motel* után nem történt radikális vált(oz)ás lírai univerzumában. Ugyanabba a motívumrendszerbe térünk vissza, ezért azt javaslom, hogy figyelmünket egyrészt az apróbb poétikai elmozdulások felé irányítsuk, másrészt afelé a kérdés felé, hogy mi is ennek az immár kétkötetesre duzzadt költői világnak a tétje.

Az első könyv meglehetősen punkosra sikeredett fülszövege után („Egy irodalmi körnek sem tagja, nem szerkeszt, nem fordít, egyetemre nem járt.”) a *Dolgok C-hez* hátlapszövege már a címben megelőlegezett kettősségre épít, ami a korábban megismert Dékány-líra két fontos retorikai tendenciája is egyben. A lírai Másikhoz szólás az egyik védjegy: ez

a Te soha nem teljesen részletezett, sosem kap arcot, mint egy „néma dialógus” lehetősége lebeg ebben a költészetben. A második dékányi stílusréteg a kortárs költészetben egyre divatosabbnak számító természettudományos ismeretanyag megverselése. Ezek az információmorzsák inkább a megszólalók töprengéseinek, megfigyeléseinek szerves részeként jelennek meg, ritkán emelkednek önálló témává (kivétel a *Tiltott színek* című költemény). Ebben a vonatkozásban a szerző lírája inkább Závada Péter utolsó két verseskönyvével rokon, mintsem Sirokai Mátyás vagy Fodor Balázs köteteivel, mert azok inkább egy önálló kozmikus világ felépítésére törekednek, miközben felhasználják a kortárs fizikából, csillagászatból és biológiából eredő, alapvetően a népszerűsítő

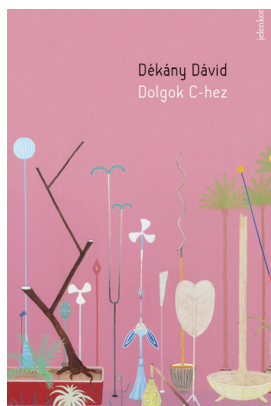

médiумok által terjesztett ismereteket.

A jelzett dologszerűséget a külső és a belső borító „kelléktára” is igyekszik az olvasó (néző) tudtára adni, ami a versek olvasásakor elég nyilvánvalóan a fiatal felnőttkorban járó lírai beszélő katalogizáló hajlamára játszik rá. Ennek emblematikus verse a *Teendők*. A szövegben kvázi egy bakancslistát kapunk arról, hogy az Én még mit szeretne megtenni. Például: „A jelenlévők közül egyedül tudni, hogy ez egy álom. / Valakit bevásárlókocsiban tolni. / Megkülönböztetni a normál szóközt a dőlt betűstől. / Dobni a royal flusht. / A Marson lovagolni. / Megtanulni lovagolni. / Elfelejteni biciklizni.” A listaszerű költeményben az egységnyi mondatokkal dolgozó retorika kiemel egy olyan poétikai jellemzőt, amely egyébként is uralkodó az összes versben. Dékány első kötetével és a most elemzett új könyvvel kapcsolatban is elhangzottak olyan kritikák, hogy megszólalói kamaszos módon sokszor valami bombasztikusnak akarnak mondani, másrészt valamilyen abszurd csavart, valamilyen fur-

caságot helyeznek el a mondatban egyfajta finoman sokkírozó hatás érdekében. Mindez azonban kiszámíthatóvá válik. Ez a mechanizmus persze egy idő után önmaga ellentétébe fordul. Az idézett részletben érdekes módon pont a „Megtanulni lovagolni” sor válik a legmeglepőbbé, mivel semmilyen különös elemet nem tartalmaz.

Meglátásom szerint a szerző nevével jelölt két kötet motívumrendszere erősen kötődik az elhúzódó kamaszkor társadalmi problematikájához. Emiatt nem igazán tudom elképzelni, hogy ezeket a költeményeket lehetne pusztán önműködő szövegekként olvasni, anélkül, hogy ne alakítanánk ki valamifajta képet a megszólaló(k) generációjáról, társadalmi helyzetéről. Ilyen sorokat olvashatunk például, hogy „Fémszagunk van a hinta után” (6). Ezt az irányultságot a *Töltés* című költemény szimbolizálja nagyon jól: „Sokat jártunk ide suli után /

egyszer lomtalanításkor / még egy kanapét is hoztunk, / abban ültünk órákig, / onnan néztük nagyon közletről / az elhaladó tehervonatokat [...]”. Mintha csak egy tinédzserekről szóló film tipikus csellengést bemutató jelenetében lennénk. A költemények döntő többségében ezeknek az „időtlen” kallódásoknak a rögzítési kísérletét érhetjük tetten, ez a hangulat járja át a dékányi versvilágot. Az idézett versben a gyakran pusztán menősködő mondatokat jegyzetszerűen egymásra halmozó retorika egy kicsit többé válik azáltal, hogy az Én látens módon reflektál a kamaszkor és a fiatal felnőttkor közti időbeli törésre: „A kanapé mostanra eltűnt, / nyilván, / pedig nem sokan ismerik ezt a helyet, / nincs itt semmi, / vagonok dübörgése és a csend / váltogatja egymást / egy nem létező állomás menetrendje szerint [...]”. Úgy tűnik, hogy ami ebből a beállításból fakadóan a legmegnyerőbb tud lenni ebben a lírában, az egyszerre hozza magával a negatív jegyeket is. Az álomszerű hangulat, a vele együtt járó furcsaságokra, különbségek-

re fordított figyelem regisztratív nyelve olykor szórakoztató és ötletes, néhol pedig csupán flegma és unott beszélőről árulkodik.

Akkor sikerültebbek a Dékány-szövegek, ha a különböző nyelvi rétegek, illetve lírai intenciók egyszerre kerülnek bele a poétikai játék terébe. Ennek egyik esete az, ha a másikhoz való beszédet átszövi az idegen-kozmosz szempontra, valamint a megszólaló térre és időre vonatkozó reflexiói is bonyolítják a szituációt. Ezek együtt képesek kimozdítani az olvasót a megszokott perspektívájából. A Lassú című vers jól ábrázolja ezt, ezért indokolt a költemény teljes egészének idézése: „Egyrészt ne haragudj, másrészt semmi baj. / Csak a jövőbeli énem emlékei vagyunk, / és a memóriám furcsán szelektál. / Most értek ide egy távoli kis tűzijáték hangjai, / nézd, a füstje még a levegőben gomolyog, és biztosan nagyon szép volt. / Épp arról beszélünk, hogy tőlünk iszonyú messze / fénysebességgel távol egy félgömb, / aminek bármely pontjából nézve / ebben a pillanatban találkozunk először. /

Ott állunk, valahol a Naprendszer peremén, / pólóban, és olyanokat mondok, / hogy az innen 420 millió fényévre lévő galaxisban / épp most mászik ki a mocsárból az állat, / ami 420 millió év múlva teleszkóppal figyelni majd, / amit most csinálunk. A látvány magáért beszél. / Hajnali kettőkor napszemüvegben nézzük / a város lassú fényeit, valamit a kezembe adok / valamit a kezembe adsz, és nem vesszük észre, / hogy a hátunk mögött hang nélkül villog egy tűzijáték.” A másik eset, ha egy adott ötletet fokozatosan bont ki a versbeli szelf, mint az *LD50* című szövegben, ahol a kulcs falhoz nyomásának csínytevésére épülnek szervesen a saját életre adott reflexiók: „Egy végtelen gondolatjel jön mellettem, / ennyi időt kérek, amíg kitalálom, hosszú távon / mit lehetne kezdeni velem vagy egy magamfajtaival [...]”. A rosszabbik esetet azok a versek képviselik, amelyek sorai végig kurzívák, és naplóhoz hasonlóan sorjáztatják a gondolatokat, például a *Minden* és a *Bármi*. Ezek olvastán azon kezdtem el gondolkodni, hogy vajon a tétlenség megverselésé-

nek, a „whatever-életérzés” kultúrájának („Történhet bármi, belül ugyanúgy / mondom tovább a monológot” [26]) nem pont ez lenne a problémája? Hogy ön-maga katalogizálásán kívül nem lehet más célja, mert pont, hogy a céltalanságról szól, és ha lenne célja, akkor már kívül rekedne ezen az állapoton?

A bevezetőben említettem, hogy a *Darwin Motel*hez képest Dékány új kötete csak kisebb motivikus változásokat hozott. Ezek alatt a különféle metapoétikus elemek megsokszorozódását kell érteni. Itt is vannak jobban sikerültek, és olyan megoldások is, amelyek nem igazán teszik élvezhetőbbé az adott költeményt. Előbbire A *buszon* című verset lehet felhozni példaként, amely keletkezésének okát, a vers alapötletéül szolgáló szituációt írja meg: „[A buszon] is észrevettem / a hátsó négyesben ült. / Aztán a villamoson / a babakocsis nő mellett. // Most itt sétál előttem / a nedves utcán, nagyjából / ugyanonnan megyünk / nagyjából ugyanoda, // ezt majd felhasználok / tökéletes vershelyzet, ahogy / mögöttem lép-

kedek a járdán, / és hallja, hogy jövök [...]”. A *Regolit* egyik önreferencialitásba hajló versszaka is még leleményesnek tekinthető: „Irigylem azt, akinek ezek a versek szólnak» / – írta nemrég egy ismeretlen lány, / de nem választam neki. / Végül is már nem beszélünk. / Ha ezt irigyli, hát tessék [...]”. A *Jegyzet* című vers viszont azt a geget próbálja ránk erőltetni, hogy a többi költemény strófáiból összeválogat egy párat olyan elírással, mintha mobilba lennének azok bepötyögve első vázlatként: „Semmi bajom a vilaggal csak / szompatikisabb az az ember aki / egyedül vagyok mint aki / tarsasafban [...]”. Nem igazán látom, hogy ez miféle többletet tudna nyújtani a befogadónak. Az okostelefonok mai kultúrájára pedig nem reflektál érdemben, nem teszi probléma tárgyává a technológiát.

Az eddig áttekintett versek mellett a *Készülődik* című kötetnyitó kísérlet meg poétikai újítást hozni a maga kihagyásokra épülő, és egy természeti folyamatot leírni kívánó retorikájával. A Nemes Nagy Ágnes *Ekhnáton az égben* és némileg a *Vihar* című verseit meg-

idéző mű egyedüli kísérletként kissé kilóg a kötetből: „Folyamatosan és készülődik valamelyik / horizonton, megérkezésnyi félreértésből / árnyékot vet a nap, ahogy a küllői közt, / egy véletlen kellős közepén torpanna meg [...]”. További újításként könyvelhetőek el a *Toboz* irodalomtörténeti és természettudományos ismeretterjesztő irodalomra tett hivatkozásai. A vers kiforgatja az alapvetően egyetemi intézményrendszerekhez kötött diskurzusokat azáltal, hogy a hivatkozások versben jelennek meg – különösen azzal a poétikai trükkel együtt, hogy a lírai én a vers legvégén az egyik tőle származó mondatot is a megszólított másiknak tulajdonítja egy hivatkozásban.

A kötet persze az újítási próbálkozások, az új színek ellenére több sebből vérzik. A görcsösen figyelemfelhívó mondatalkotás, és az unalomba fulladó jegyzetelés lírája nem csábít újraolvasásra. Remélem, hogy a lírai alany a *Szülinap* utolsó strófájában színre vitt halála (amely egyszerre ironikusan és szépen tiszteleg az anyag és a róla alkotott tudásformák előtt) egyben egy új irányt is

LÁTÓTÁVOLSÁG

---

jelent majd a költő jövőbeni munkásságában: „Úgy akarok majd meghalni, / hogy az atomjaim egyszerűen elengedik egymást. / Az így felszabaduló 12 deka káliu-

mot / dobjátok a folyóba, vegyek fel gömb alakot, / futkossak a víz felszínén, égjek el halványlila lánggal.”

Semság Tibor

Az indiáncseresznye íze

Vass Norbert, *Indiáncseresznye*, Budapest, FISZ-Apokrif, 2019

Talán nehéz irodalmilag terheltebb témát választani, mint a gyerekkor elbeszélése. Az elmúlt évtizedek irodalomtermelésének egyik sarkalatos pontja lett, hogy ezen életkor világa és nézőpontja megjelenjen a (próza) szövegekben. Ez a tematikai és narratológiai érdeklődés azonban igen széles spektrumon valósul meg. Nádas Péter gyerek elbeszélőinek szerepeltetése antropológiai távlatokat nyit meg: az emberi testek közötti bonyodalmas interakciók terepe lesz a gyerekkor, amelybe a társadalmi tabuktól kezdve a szülőktől örökölt tragikus szerepmintáig minduntalan beleszólnak. Dragomán György *A fehér királyában* sem mitizálódik a gyerekkor, hiszen éppen a korlátolt, naiv gyermeki nézőpont az, amely a manipulálhatóság és a bizonytalanság táptalaja. Ez a két példa persze tetszőleges, és akár önkényesnek is mondható, mellettük/helyettük sok egyéb is felhoz-

ható. Azonban talán kirajzolnak egy olyan irodalmi irányt, amely a diktatúrákban leélt gyerekkorhoz egyfajta brutalitást kapcsol, lerombolva ezzel „felhőtlenség”, az elválasztottság mítoszát. Ezek a kontrasztok (diktatúra-demokrácia, brutalitás-felhőtlenség) jól kijelölik, hogy milyen előzetes elvárásrendszerbe, beszédmódokba kapcsolódik, és azok között hogyan helyezi el magát Vass Norbert *Indiáncseresznye* című novellás kötete.

Az *Indiáncseresznye* novellái a rendszerváltás utáni évek gyerekkorát mesélik el vidéki kisvárosi környezetben. Vass Norbert szövegeiben a fentebbi példákkal ellentétben a gyermekkor már nem egy diktatórikus világ keretei között jelenik meg. A gyerekkor az emberi létezés egy elkülönült szegmenseként határozódik meg, egyfajta játéktérként, ahol azonban a szokásos beavatódási szituációkban a játék mintha éppen a beavatás tétjét

csökkentené. A novellák mintha kifordítanák azt a hagyományosabb felfogást, amely szerint a 10-12 éves kor „felhőtlenésgéből” a kamaszkor érzelmi viharába vezet az út. Az *Indiáncseresznye* az ilyen átmenetek megragadása helyett inkább megnyomja a PAUSE-gombot, és ezáltal nem elsősorban áthajlásokról, hanem a kimerevített pillanatról, egy nemzedék tablójáról ad számot. A számítógépes játékokból ismert PAUSE-metafora sem véletlen: az egész szövegkorpust végigkíséri a '90-es évek kultikus játéka, a *Mortal Kombat*-ra tett utalások sora. A *Mortal Kombat* kitüntetett beidézése is az önmagáért való játék jelentését erősíti, amely ellene hat annak az elvárásnak, miszerint a gyerekkor elemzésén keresztül a gyerekkor kontextusán kívüli, vagy a gyerekkor kontextusába beékelődő elemeket beszéljenek el direkt módon a szövegek.

A romlás/fejlődés fogalompárok és az általuk meghatározott történetiség hiányában az *Indiáncseresznye* korlátozza önmagát, de ez az önkorlátozás válik a kötet poétikai kihívásává

és eldöntendő kérdésévé: megjeleníthető-e egy adott nemzedékre tipikusan jellemző körkép anélkül vagy azzal együtt, hogy az a generáció tagjait szólítaná meg elsősorban. Azonosítható-e a szöveg nemzedéki kódjai egy nemzedéken kívül álló olvasó számára, szab-e gátat a befogadásnak a nemzedéki hangvétel? Egy megvilágító erejű analógia kedvéért visszatérve A fehér királyra: míg Dragomán szövegében az észlelési és érzékelési struktúrák az elbeszélő énré koncentrálnak, addig Vass Norbertnél az egyes szám első személyű narráció inkább csak formai megoldásnak tűnik, mivel ez az én feloldódik a *mi* névmás nemzedéki használatában. Nincs olyan szöveg, amelyben az elbeszélő én önmagában, a *mi*-től elkülönült helyzetben reflektálna a világra: ez az én nem egy magányos szubjektumformáció, hanem mindig a közösség tagjaként megnyilvánuló hang. Az elbeszélő nem tud, és

nem is akar függetlenedni az őt körülvevőktől, mondhatni a nemzedéktől és a nemzedék kulturális anyagától, amelynek egyszerre lesz terméke és felhasználója. Az *Indiáncseresznye* gyerekkorról alkotott képe egy olyan massa, amelyről nem tudod megmondani, hogy hogyan kerültél bele, s hogy hol húzódnak pontosan a határok én és a másik között. Egy reflexióra képtelen tér, mert a reflexióhoz szükséges kívülállást, eltávolodást még nem tartalmazhatja – jól példázza mind ezt, hogy az elbeszélő mindvégig anonim marad, saját identitással nem ruházódik fel.

A novellákban ennek megfelelően nem figyelhetők meg elemző gesztusok, és még olyan nyugvópontok sem, ahonnan egyáltalán lehetőség adódna az analízishez szükséges kívülállásra. Feszés, asszociációkkal sűrített, idősíkokat gyorsan változtató mondatokból épülnek fel a szövegek. Az asszociációk a már említett nemzedéki kulturális anyagokból származnak, az idősíkok pedig jellemzően közös emlékeket, tapasztalatokat hívnak elő, azonban itt egy kisebb intervallumról be-

szélhetünk: a gyakori időbeli előre- és hátraugrások annyira nem tágak, hogy megbontsák az elbeszélt életszakasz koherenciáját – így például az óvodás vagy az alsó tagozatos emlékek nem jelennek meg. Ironikus hangvételi mondatok helyett inkább egyfajta anekdotikus szerkesztésmóddal dolgoznak a szövegek, mivel az irónia is egy távolságtartó, elidegenítő viszonyt előfeltételez; ezzel szemben az anekdotikusság a bennfentesség érzését erősíti. Az anekdotikus szerkesztésmódot jól példázza a *Honvéd* című novella, amelynek alapötlete az, hogy az elbeszélő elmeséli, a szereplők miként próbálják elképzelni egy új, de még nem látott osztálytársukat, akinek a neve hasonlít egy amerikai színész nevére. A hangzásbeli hasonlóság lesz a fantázia alakítója, ennek mentén épül fel egy olyan kiszínezett kép, amelynek alaptalanságával az elbeszélő az egyik úszótársa révén, aki ismeri a szóban forgó idegen fiút, szembesül a szöveg végén. Egy képzet felépülése és lerombolása közti mozgást visz színre a történet, amely mozgás egyszerre jelzi az idegent övező

képzettársításokat és az anekdotikusság kialakulását: „Kérdezte tőlem a Sziszó, hogy hogy hívják ezt a fiút, én meg mondtam neki, hogy Hoppár, hogy Hoppár Adrián, és hogy a Husztik szerint valami színésznek is rokona, a Sziszó meg nézett csak, és mondta, hogy nem amerikai ez a Hoppár, hanem Igalból költöztek be a nyáron, és úgy volt, tényleg, hogy oda fog majd jönni hozzánk, suliba, de ott kaptak lakást, a Pipacs utcai panelban, úgyhogy a Honvédba írárták inkább, mert az közelebb van, a B-be”. (18)

A fantáziálás során válik láthatóvá az a kulturális referencia, amely a szereplők világát meghatározza: „mert biztos jó kis G.I. Joe-i vannak meg Transformersei [az amerikai fiúnak], és megbeszéltük, hogy nézzük majd este a Cartoon Networköt a parabolán, hogy tanuljunk belőle valamenynyit angolt.” (18) Jól látható, hogy milyen eljárással hozza létre a szöveg ezt a referenciát: az idegen amerikai fiú fiktív képére íródnak rá a rendszerváltáskor ismertté váló nyugati populáris kultúra töredékei, az idegen lesz az, akin keresztül hozzáférhetővé

válnak ezek a töredékek. A poén viszont az, hogy nem tud bensőségessé válni ez a kultúra egy olyan személyen keresztül, aki beleszületett abba, és éppen emiatt lesz a szereplők számára ez a kultúra nem az a kultúra, hanem valami sajátos, a közvetítés során átalakult fikció, amely persze a megélés és a benne élés szintjén nagyon is valóságos lesz.

A közvetítés problémáját ilyen kiélezetten a *Hátra, le, kisütés* című novella mutatja be. A szereplők egy számítógépes játékról szóló magazin oldalain keresztül olvasnak a Mortal Kombat nevű játékról, amely számukra csak az újság hasábjain tapasztalható meg, a valóságban nem férnek hozzá. A helyzetet bonyolítja, hogy a magazinban megjelenik egy kódfüzet is. A kódok egy bilentyűkombinációt jelölnek, amely a valós játékban mozgáskombinációkat hoznak létre. A szereplők pedig a kódokhoz rendelt leírások alapján képzelelik el, hogy milyenek lehetnek a kombinációk által létrehozott mozgások. Persze mindannyian nagyot csalódnak, amikor lehetőségük lesz megtapasztalni,

hogyan néz ki „Liu Kang bicikli-rúgásának, a Raiden elektrosokkjának meg a Johnny Cage tőkönütésének a kódja” (24) a valóságban, mivel a konkrétum messze alulmúlja az elképzeltet. A kérdés azonban provokatív marad: miben lelhető fel ennek a nemzedéknek a kultúrája – magában a Mortal Kombatban vagy a Mortal Kombatról alkotott képzetekben, a játék aurájában? A közvetítettben vagy magának a közvetítésnek folyamatában és lehetőségében?

Visszatérve a nemzedéki, generációs beszédmódra: kortárs irodalmunk egyik nagy kérdése, hogy mennyire jeleníthető meg egy ilyen specifikus tapasztalat. A veszély, hogy túlzottan képvis-

letivé, művivé válik ez a hangnem, Vass Norbert kötetét semmiképpen sem fenyegeti. Az *Indiáncseresznye*, habár fejest ugrik a nemzedéki perspektíva bányatávéba, bármiféle póz nélkül teszi ezt; ahogy a játék is rázárul önmagára, és a játék örömeért játszunk, úgy nincs semmiféle megfelelési kényszer, valami külsődlegesnek tetszeni akarás Vass Norbert szövegeiben. A generációs szituációból adódó ismerősségérzet mögött megvan az az esztétikai fedezet, amely olvashatóvá és élvezhetővé teszi a kötetet olyanok számára is, akik nem voltak abban a szerencsés történelmi helyzetben, hogy a '90-es évek elején indiáncseresznyét ihattak volna.

Szabó Csanád

Kútvölgyi-Szabó Áron

Carnival of facts, 2019

plotterezett matrica, 3D print,
giclée nyomatok dibond lemezen
(Enteriőr fotó a Leopold Bloom
Képzőművészeti Díj kiállításáról,
Ludwig Múzeum, Budapest)

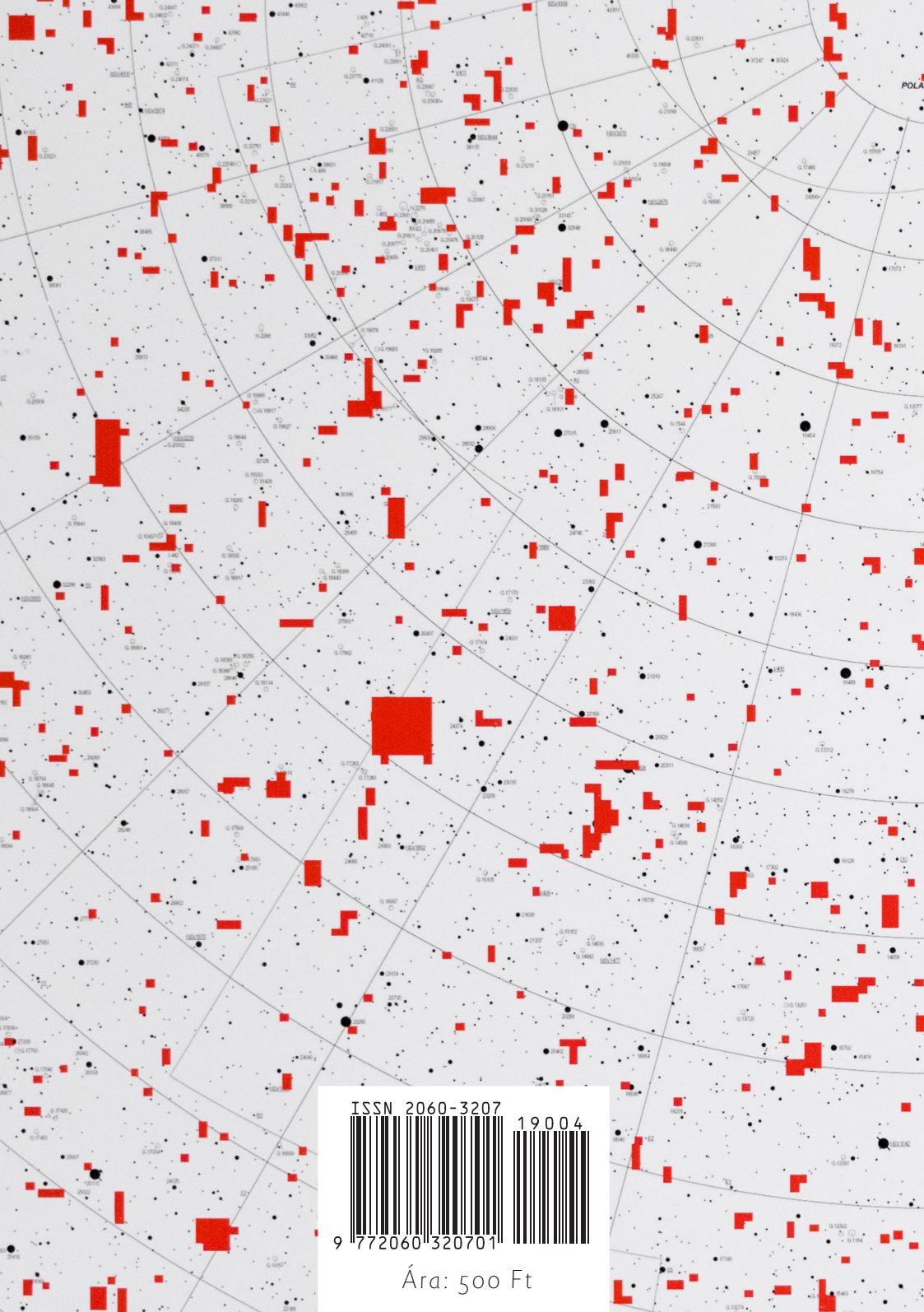

E számunk szerzői

Fülöp József (1979) germanista, esztéta, műfordító, legújabb szerkesztése-fordítása: Arvo Pärt: Válogatott beszélgetések és írások (Rózsavölgyi, 2019), *Budapest* • **Hartay Csaba** (1977), költő, író, legutóbbi kötete: Köszönöm a befogadást!, humoreszkek (Athenaeum Kiadó, 2019), *Szarvas* • **Marie Luise Kaschnitz** (1901–1974) német író, költő, esszéista és rádiójátékok szerzője • **Mezei Gábor** (1982), költő, szerkesztő, legutóbbi kötete: natúr öntvény (Kalligram, 2016), *Budapest* • **Nagy Kinga** (1979), kritikus, tanár, doktorandusz (ELTE BTK), *Budapest* • **Nyerges Gábor Ádám** (1989), író, költő, szerkesztő, legutóbbi kötete: Berendezkedés (Prae Kiadó, 2018), *Budapest* • **Róth Judit** (1991), tanár, doktorandusz (ELTE BTK), *Budapest* • **Semság Tibor** (1987), kritikus, doktorandusz (ELTE BTK), *Budapest* • **Szabó Csanád** (1997) egyetemi hallgató, *Békéscsaba-Budapest* • **Szálinger Balázs** (1978) költő, drámaíró, legutóbbi kötete: 361° (Magvető, 2018), *Keszthely-Budapest* • **Takács Boglárka** (2000) tanuló (Szent István Király Zeneművészeti SzG), *Budapest* • **Takács Nándor** (1983) költő, legutóbbi kötete: Kolónia (Napkút Kiadó, 2014) *Bakonyszücs* • **Takács Zsuzsa** (1938) Kossuth-díjas író, költő, műfordító, tanár, legutóbbi kötete: A Vak Remény (Magvető, 2018), *Budapest* • **Kútvölgyi-Szabó Áron** (1985) képzőművész, *Budapest* • **Kredecki Zsombor** • **Uthy Edina** (1987) germanista, könyvesbolti alkalmazott, *Budapest* • **veress dani** (1988) szerkesztő, doktorjelölt (ELTE BTK, EHESS), *Debrecen*

ISSN 2060-3207

19004

9 772060 320701

Ára: 500 Ft